

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Інститут економіки і менеджменту
Кафедра фінансів, обліку та оподаткування
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Спеціальність 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

«_____» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Капітан Вікторії Русланівні

1. Тема роботи «Пенсійне страхування в системі соціального захисту населення: практика, проблеми, та шляхи вдосконалення»

керівник роботи Король Світлана Василівна к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «15» грудня 2023 року № 196/8

2. Строк подання студентом роботи 10.01.2024

3. Вихідні дані до роботи: законодавчі й нормативні акти, що регламентують діяльність державних та недержавних пенсійних фондів, періодичні видання, офіційні статистичні матеріали, дані звітності Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, наукові публікації та методичні видання, статті з інтернет-сайтів.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретичні засади пенсійного страхування в системі соціального захисту населення.

2. Практичні аспекти пенсійного страхування в Україні.

3. Проблеми та шляхи вдосконалення пенсійного страхування в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):

Слайд 1 – Актуальність та наукова новизна роботи

Слайд 2 – Рівні системи пенсійного забезпечення

Слайд 3 – Середній розмір пенсій в Україні за 1991-2024 роки

Слайд 4 – Інформація щодо динаміки зростання обсягів пенсійних виплат через поточні рахунки у банках впродовж 2022-2023 років та розміру пенсій українців у 2023 році

Слайд 5 – Інформація щодо величини середньої пенсії в Україні та даних про чисельність одержувачів пенсій через уповноважені банки у 2023 році

Слайд 6 – Показники участі страхових компаній в реалізації пенсійної реформи в Україні за 2005-2024 рр.

Слайд 7 – Територіальний розподіл НПФ у 2023 році та динаміка основних показників системи НПЗ

Слайд 8 – Фінансовий кластер суб'єктів пенсійної системи

Слайд 9 – Комплекс впливу НПФ на економічну систему держави

6. Дата видачі завдання 01.12.2022

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми та постановка завдання магістерської роботи	01.12.2022	
2.	Розділ 1. Теоретичні засади пенсійного страхування в системі соціального захисту населення	1.04.2023	
3.	Розділ 2. Практичні аспекти пенсійного страхування в Україні	1.09.2023	
4.	Розділ 3. Проблеми та шляхи вдосконалення пенсійного страхування в Україні	24.12.2023	
5.	Вступ і висновки до роботи	28.12.2023	
6.	Оформлення роботи згідно встановлених вимог	07.01.2024	
7.	Подання готової роботи з комплектом супровідних матеріалів на допуск до захисту	10.01.2024	

Студент

_____ (підпис)

Капітан В. Р.

Керівник роботи

_____ (підпис)

Король С. В.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота містить 85 сторінок 7 таблиць, 21 рисунок, перелік джерел посилань на джерела із 41 найменувань і 3 додатки.

Пенсійне забезпечення є важливою складовою соціального захисту населення. Воно забезпечує громадянам гідне життя на заслуженому відпочинку. Однак, сучасна система пенсійного забезпечення України має низку проблем, які потребують вирішення. У сучасному світі питання соціального захисту населення, зокрема пенсійного страхування, стає дедалі більш актуальним і обговорюваним. Пенсійна система визначається не лише як важливий компонент соціального добробуту громадян, а й як ключовий фактор стабільності та розвитку країни в цілому. Здатність забезпечити гідне пенсійне забезпечення для всіх верств населення стає важливим випробуванням для держав, особливо у контексті змінних демографічних та економічних умов.

Об'єктом дослідження є процеси пенсійного страхування в системі соціального захисту населення.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних засад та підходів щодо пенсійного страхування в системі соціального захисту населення.

У роботі досліджено теоретичні засади пенсійного страхування в системі соціального захисту населення, визначено участь страхових компаній в реалізації пенсійної реформи, виявлено вплив недержавного пенсійного страхування на соціальну захищеність населення, виокремлено проблеми пенсійного страхування та запропоновано шляхи їх вирішення, а також акцентовано увагу на підвищенню вагомості страхових компаній в недержавному пенсійному страхуванні.

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ, ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ, НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ПЕНСІЙНИЙ ФОНД, ЗАСТРАХОВАНІ ОСОБИ.

ABSTRACT

The master's thesis contains 85 pages, 7 tables, 21 figures, a list of references to sources from 41 titles and 3 appendices.

Pension provision is an important component of social protection of the population. It provides citizens with a decent life on a well-deserved rest. However, the modern pension system of Ukraine has a number of problems that need to be solved. In the modern world, the issue of social protection of the population, in particular pension insurance, is becoming more and more relevant and discussed. The pension system is defined not only as an important component of the social welfare of citizens, but also as a key factor in the stability and development of the country as a whole. The ability to provide decent pensions for all segments of the population is becoming an important challenge for states, especially in the context of changing demographic and economic conditions.

The object of the study is the processes of pension insurance in the system of social protection of the population.

The subject of the study is a set of theoretical and methodological principles and approaches to pension insurance in the system of social protection of the population.

The paper examines the theoretical foundations of pension insurance in the system of social protection of the population, determines the participation of insurance companies in the implementation of the pension reform, reveals the influence of non-state pension insurance on the social security of the population, identifies the problems of pension insurance and proposes ways to solve them, and also focuses on increasing the importance of insurance companies in non-state pension insurance.

SYSTEM OF SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION, PENSION INSURANCE, NON-GOVERNMENT PENSION SECURITY, PENSION FUND, INSURED PERSONS.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ.....	10
1.1 Суть та види пенсійного страхування.....	10
1.2 Роль і значення пенсійного страхування в системі соціального захисту населення.....	21
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	28
2.1 Солідарна система страхового захисту населення.....	28
2.2 Пенсійна реформа та участь страхових компаній в її реалізації.....	37
2.3 Вплив недержавного пенсійного страхування на соціальну захищеність населення.....	43
Висновки до розділу 2.....	50
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	52
3.1 Проблеми пенсійного страхування та шляхи їх вирішення.....	52
3.2 Підвищення вагомості страхових компаній в недержавному пенсійному страхуванні.....	59
Висновки до розділу 3.....	69
ВИСНОВКИ.....	71
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ НА ДЖЕРЕЛА.....	75
ДОДАТКИ.....	80
Бібліографічна довідка	

					МР.ФНмз – 95.00.000 ПЗ			
Змн.	Лист	№ докум.	Підпис	Дата	«Пенсійне страхування в системі соціального захисту населення: практика, проблеми та шляхи вдосконалення»	Літ.	Арк.	Акрушів
Розроб.	Капітан В. Р.							
Перевір.	Король С. В.						6	85
Реценз.	Ромашко О. М.					ІФНТУНГ, ФНмз-22-1		
Н. Контр.	Король С. В.							
Затверд.	Маринчак Л. Р.							

ВСТУП

В умовах сьогодення пенсійне страхування є важливою складовою системи соціального захисту населення, яка забезпечує матеріальну підтримку громадянам, які досягли пенсійного віку або втратили працездатність. Однак пенсійна система в Україні переживає значні труднощі через низький рівень заробітної плати, високу тіньову економіку, негативну демографічну ситуацію, неефективне управління пенсійними фондами та інші фактори.

Вітчизняна пенсійна система базується на трирівневому принципі, який передбачає наявність державного, недержавного та приватного пенсійного страхування. Власне, сучасний стан пенсійного страхування в Україні характеризується рядом проблем, таких як дефіцит Пенсійного фонду, низький рівень пенсійних виплат, недостатній розвиток недержавних та приватних пенсійних фондів, низька зацікавленість населення в накопичувальному пенсійному страхуванні, неефективне інвестування пенсійних активів та ін.

Тому для вдосконалення пенсійного страхування в Україні необхідно провести комплекс реформ, які б сприяли підвищенню ефективності та стабільності пенсійної системи, забезпеченню справедливого та достатнього рівня пенсійного забезпечення, стимулюванню розвитку недержавних та приватних пенсійних фондів, активізації інвестиційної діяльності, розширенню сфери пенсійних ризиків, зміцненню контролю за використанням пенсійних ресурсів тощо, що і, в свою чергу, визначило актуальність теми магістерської роботи.

Дослідженням питань щодо пенсійного страхування в системі соціального захисту населення займалося чимало науковців та економістів-практиків, серед яких К. Бабич, Л. Богданова, А. Бучик, А. Владіміров, Т. Грень, В. Головка, В. Галушак, С. Гергола, Л. Денісова, В. Дерега, М. Демченко, Н. Зеленко, А. Ігітян, О. Кадикало, Н. Куряча, К. Комар-Стаховська, Н. Ломоносова, Н. Липко, М. Марич, Є. Малишко, С. Миколюк, Т. Павлюк, О. Пищуліна, Л. Птащенко, Г. Русак, О. Стацук, Л. Свистун, Л. Шалієвська, Д. Шварц,

В. Щербаков, І. Юрчик та інші. Однак незважаючи на значні наукові напрацювання у даному аспекті, досліджувана тематика не втрачає своєї актуальності.

Мета магістерської роботи полягає у визначенні впливу пенсійного страхування на соціальну захищеність населення та розробці практичних рекомендацій щодо підвищення вагомості страхових компаній в пенсійному страхуванні.

Мета магістерської роботи обумовила вирішення таких завдань:

- визначити суть та види пенсійного страхування;
- визначити роль і значення пенсійного страхування в системі соціального захисту населення;
- охарактеризувати солідарну систему страхового захисту населення;
- проаналізувати участь страхових компаній в реалізації пенсійної реформи;
- визначити вплив недержавного пенсійного страхування на соціальну захищеність населення;
- виявити проблеми пенсійного страхування та запропонувати шляхи їх вирішення;
- виявити особливості підвищення вагомості страхових компаній в недержавному пенсійному страхуванні.

Об'єктом дослідження є процеси пенсійного страхування в системі соціального захисту населення.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних засад та підходів щодо пенсійного страхування в системі соціального захисту населення.

В ході проведення дослідження були використані кілька груп методів: загальнонаукові методи, що й стали методологічною основою даної роботи, а саме:

- 1) спостереження і узагальнення (для виявлення особливостей недержавних пенсійних фондів та їх сутності в економіці; для виявлення особливостей пенсійних виплат);

2) аналіз і синтез (для дослідження участі страхових компаній в реалізації пенсійної реформи, а також при розробленні заходів, спрямованих на вирішення проблем пенсійного страхування);

3) методи експертної оцінки (для розробки основних напрямів підвищення вагомості страхових компаній в недержавному пенсійному страхуванні).

Інформаційною базою виконання завдань та написання магістерської роботи є законодавчі й нормативні акти, що регламентують діяльність державних та недержавних пенсійних фондів, періодичні видання, офіційні статистичні матеріали, дані звітності Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, наукові публікації та методичні видання, статті з інтернет-сайтів.

Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та переліку посилань на джерела, а також містить додатки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних засад пенсійного страхування в системі соціального захисту населення, що дозволило визначити вагомість участі страхових компаній в реалізації пенсійної реформи та виявити вплив недержавного пенсійного страхування на соціальну захищеність населення.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

1.1 Суть та види пенсійного страхування

В умовах ринкових відносин, всесвітньої пандемії Covid-19 та російсько-української війни надзвичайно актуальним є створення ефективної системи соціального захисту, яка є невід'ємною умовою розвитку будь-якого суспільства адже саме вона виступає необхідною платою суспільства та бізнесу за соціальний мир, стабільність соціальної системи і можливість нормальної життєдіяльності. Рівень соціального забезпечення та соціального захисту показує, наскільки суспільство піклується про своїх громадян, кому надає допомогу і на якій підставі.

Основні соціальні ризики мають складну структуру, залежать від втрати заробітку у випадку тимчасової непрацездатності, професійних захворювань, нещасних випадків на виробництві, що призводять до інвалідизації, смерті чи безробіття і до втрати заробітку у випадку досягнення непрацездатного, пенсійного віку [22].

Тому одним із найважливіших завдань функціонування будь-якого цивілізованого суспільства є увага до людей, які отримують пенсії. Це зумовило створення системи пенсійного страхування, що охоплює всіх громадян. Головною метою функціонування такої системи є запобігання бідності у зв'язку з втратою працездатності з віком.

Оскільки «соціальний захист являє собою комплекс відносин, що виникають між державою і населенням в цілому» і «такі взаємини, ... власне кажучи, є партнерськими», то пенсійне страхування слід розглядати у системі соціального захисту як своєрідний інститут соціального партнерства, який охоплює взаємозалежні дії його суб'єктів (соціальних партнерів) з управління соціально-економічними ризиками. У даному випадку відносини партнерства

здійснюються як між роботодавцями і працівниками, так і між поколіннями, оскільки солідарна система пенсійного забезпечення «...являє собою трансферт доходу від нинішнього покоління в працездатному віці до нинішнього покоління пенсійного віку». Крім того, інститут обов'язкового соціального страхування від початку свого існування базується на ідеї обов'язкового резервування частини заробітної плати (доходу) для виплати пенсій при настанні страхових випадків (втрата працездатності з віком, інвалідність, втрата годувальника). Суму, необхідну для виплати пенсії впродовж усього періоду свого трудового життя, забезпечують самі працівники (за участю роботодавців). Тому необхідна соціальна злагода між суб'єктами пенсійної системи, підкріплена довгостроковим суспільним контрактом [20].

Варто зазначити, що метою соціального захисту є надання кваліфікованої допомоги особі або групі осіб, що зазнали певних соціальних ризиків та забезпечити їм потрібні умови для життя і розвитку. Отже, поняття «соціальний захист» визначають як: діяльність держави, яка покликана для повноцінного формування та розвитку особистостей, а також надання усіх необхідних гарантій, які є необхідними для досягнення соціально-прийнятого рівня життя та свобод громадян нашої держави (рис. 1.1).

Сама система соціального захисту включає в себе безліч різних елементів, механізмів та ознак. Усі складові є надзвичайно важливими чинниками соціально-відповідальної держави. Соціальне забезпечення ж означає практику та виконання тих гарантій які надає держава, тобто виплату пенсій, допомоги, надання послуг та інше. Соціальне забезпечення здатне регулювати рівень життя населення і покликане здійснювати соціальну допомогу та підтримку у різних формах, які фінансує держава. До соціального забезпечення входить: фінансове забезпечення соціальної допомоги, визначення методів її нарахування, супровід соціальної допомоги, контроль за дотриманням усіх вимог та інше. І соціальний захист і соціальне забезпечення є певним інструментом в руках держави на шляху до забезпечення добробуту та покращення життя населення.

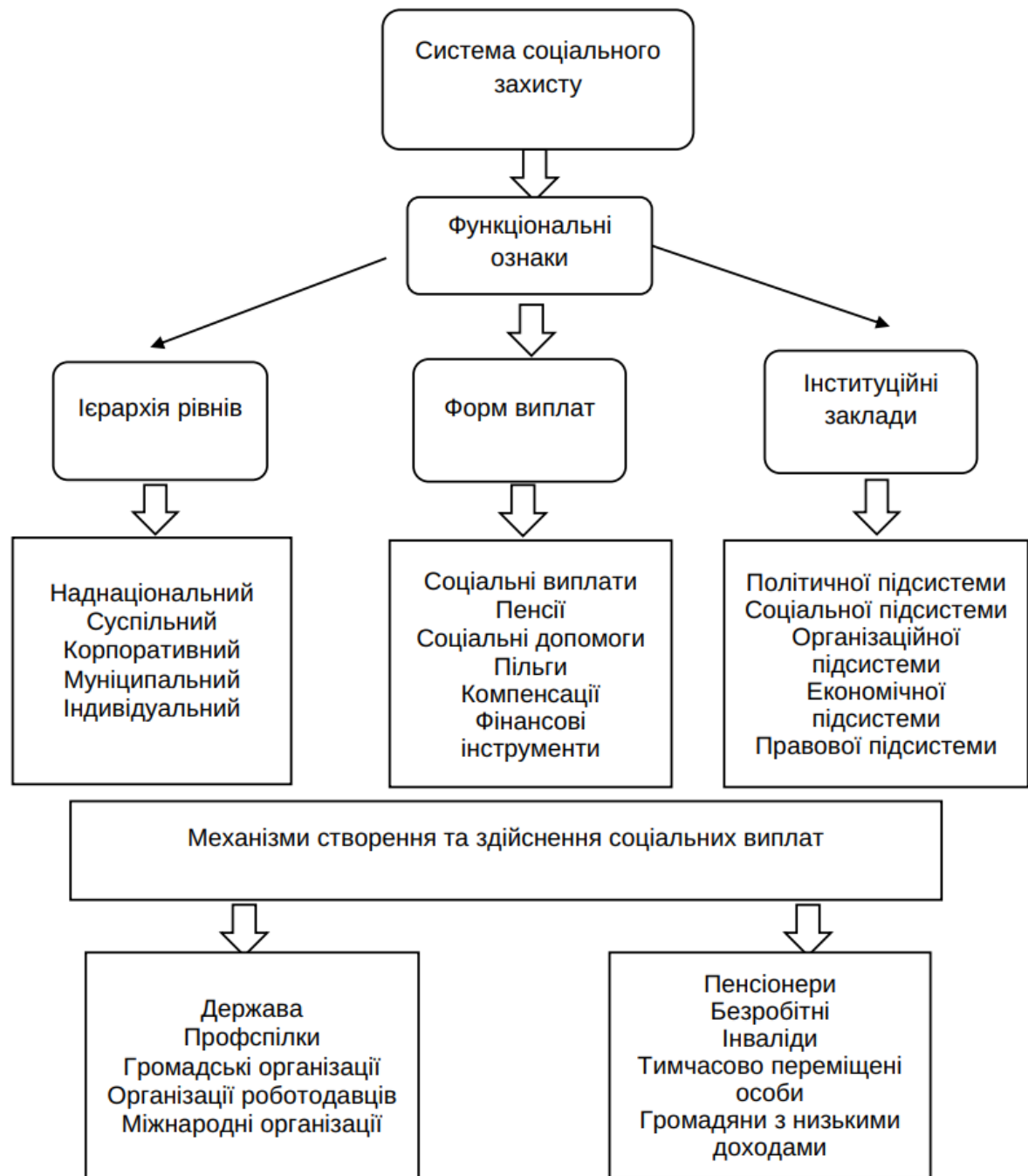

Рисунок 1.1 – Система соціального захисту [26]

Пенсійна політика є основною складовою соціальної політики держави. Її реалізацію здійснює Міністерство соціальної політики України, Пенсійний фонд України та недержавні пенсійні фонди, а сам обіг пенсійних коштів проводиться через банківські установи та мережу підприємства поштового зв'язку. Система охоплює працездатних громадян, які сплачують страхові внески, та

непрацездатних громадян похилого віку, інвалідів, інших осіб, виплати яким проводяться у формі пенсії.

Пенсійне забезпечення – це комплекс інститутів, відносин та механізмів, за допомогою яких здійснюється формування фінансових ресурсів та створення відповідних умов для їх розподілу серед непрацездатного населення (пенсіонерів). Пенсійне забезпечення знаходиться під впливом пенсійної політики як складової соціальної і фінансово-економічної політики держави і реалізується через механізм пенсійного страхування.

Найбільш повно зміст поняття «пенсійне страхування» можна визначити через його функції. Німецький вчений економіст Ш. Бланкарт у праці «Державні фінанси в умовах демократії» виділяє дві основні функції, притаманні пенсійному страхуванню (разом з медичним), – покриття ризику і запобіжну. Зазначені функції можуть забезпечуватись не тільки державою, а й на приватному ринку страхових послуг. Проте, до основних функцій слід віднести функцію перерозподілу фінансових ресурсів через механізм сплати страхових внесків, а також стабілізуючу функцію, яка дозволяє державі через механізм страхування працівників забезпечити єдність економічного і соціального відтворення на рівні підприємства, галузі, регіону і суспільства [37].

Отже, пенсійне страхування – це визначена державою система фінансового забезпечення населення при настанні таких страхових випадків:

- а) досягнення пенсійного віку;
- б) втрати працездатності (яка повинна носити постійний характер);
- в) втрати годувальника.

Пенсійне страхування – це складна система, функціонування якої забезпечується спеціально створеними фінансовими інституціями, призначеними для соціального захисту різних верств населення.

Тому пенсійне страхування одночасно розглядається із соціальної, економічної та правової точкою зору.

Так, із соціальної точки зору – це невід’ємна складова загальної системи соціального страхування та одна із найважливіших інституцій соціальної

політики держави; із економічної точки зору є формою матеріального забезпечення у випадку настання встановлених соціальних випадків; із правової точки зору пенсійне страхування є системою юридичного права, що регулює соціальний захист населення при настанні страхових випадків, встановлених законодавством.

Будучи включеними до правового поля трудового та соціального законодавства, пенсійне страхування має власну нормативну базу, яка регламентує і визначає соціальний та правовий статус суб'єктів пенсійної системи, механізми матеріального забезпечення, за допомогою яких реалізуються конституційні права громадян на пенсійне забезпечення. Фінансовими інституціями системи пенсійного страхування є грошові фонди акумулювання та розподілу страхових пенсійних внесків на випадок досягнення пенсійного віку, постійної втрати працездатності (інвалідність) або втрати годувальника.

Тому в основі побудови системи пенсійного страхування лежить такий метод фінансового механізму, який передбачає внесення страхових платежів у цільові фонди з боку юридичних чи фізичних осіб і використання отриманих внесків для фінансування визначених нами вище страхових випадків.

Пенсійне страхування розглядається як гарантована державою система заходів щодо матеріального забезпечення громадян при настанні визначених страхових випадків, до яких належать старість, інвалідність, втрата годувальника. Основу побудови матеріального забезпечення даного виду соціального захисту громадян в незалежній Україні становить страховий метод, який передбачає внесення в цільові фонди обов'язкових платежів суб'єктами господарювання незалежно від форм власності і видів діяльності та особами найманої праці, які працюють на умовах трудового договору й використання державою цих коштів для виплати пенсій громадянам.

Згідно із законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [11] система пенсійного забезпечення складається з трьох рівнів:

Перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (далі - солідарна система), що базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених законодавством.

Другий рівень - накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (далі - накопичувальна система пенсійного страхування), що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді або у відповідних недержавних пенсійних фондах - суб'єктах другого рівня системи пенсійного забезпечення та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

Третій рівень - система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

У табл. 1.1 представлена трирівнева система пенсійного забезпечення у розрізі виду, принципу дії та суб'єктів.

Більшість українців отримують пенсію за солідарною системою, адже накопичувальна ще не працює повною мірою, а недержавне пенсійне забезпечення є не дуже популярним, однак приєднатися до цього рівня можна будь-кому, хто здатен сплачувати пенсійні внески на рахунок фонду (зазвичай, кілька відсотків від доходу).

Суб'єктами солідарної системи є:

- застраховані особи, а в окремих випадках, визначених законодавством, - члени їхніх сімей та інші особи;
- страхувальники;
- Пенсійний фонд;

- уповноважений банк;
- підприємства, установи, організації (далі - організації), що здійснюють виплату і доставку пенсій.

Таблиця 1.1 – Рівні системи пенсійного забезпечення [28]

Рівень	Вид	Принцип дії	Суб'єкти
1	2	3	4
Солідарна система	Державне забезпечення	На основі сплаченого ЄСВ (від підприємств, ФОПів, усіх працевлаштованих людей) та пенсійних зборів (такий збір, наприклад, є і за послуги мобільного зв'язку – 7,5% чи купівлі нерухомості – 1% від вартості угоди)	Пенсійний фонд України (ПФУ)
Накопичувальна система	Обов'язкова накопичувальна	Роботодавці перераховуватимуть кошти із зарплат працівників на індивідуальні пенсійні рахунки. Ці кошти зростатимуть завдяки інвестиційному прибутку	Обрані Недержавні пенсійні фонди та Накопичувальні фонди
Недержавне пенсійне забезпечення	Добровільна накопичувальна	Учасники фондів, їхні сім'ї та/чи роботодавці роблять добровільні внески на індивідуальні пенсійні рахунки учасника в НПФ. Ці кошти зростатимуть завдяки інвестиційному прибутку	Недержавні пенсійні фонди, страхові організації та банки

Суб'єктами системи накопичувального пенсійного забезпечення є:

- особи, на користь яких здійснюються накопичення, включаючи перерахування внесків, та інвестування коштів (учасники);
- особи, які або від імені яких здійснюються перерахування внесків (вкладники);
- Накопичувальний фонд;
- недержавні пенсійні фонди;

- юридичні особи, які здійснюють діяльність із адміністрування недержавних пенсійних фондів, управління та зберігання пенсійних активів;
- страхові організації, які уклали договори страхування довічної пенсії з учасниками, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника;
- банківські установи, які уклали договори про відкриття пенсійних депозитних рахунків.

В солідарній системі призначаються такі пенсійні виплати:

- 1) пенсія за віком;
- 2) пенсія по інвалідності;
- 3) пенсія у зв'язку з втратою годувальника.

Втім, варто розрізняти пенсійні виплати та пенсійні системи. Адже, якщо людина має право на пенсії з різних рівнів системи, то пенсійна виплата може бути лише одна. Вибирає її людина самостійно, ґрунтуючись на розмірі грошової виплати (наприклад, пенсія по інвалідності з ПФУ може бути вигідніша за можливу вікову пенсію). Втім, якщо людина підписала угоду із НПФ, але для неї вигідніша щомісячна державна пенсія, – вона може просто вибрати як спосіб виплати недержавної пенсії всю суму одразу, а щомісяця отримувати будь-яку державну пенсію. Або отримувати обидві пенсії щомісячно, адже недержавні пенсійні виплати можуть існувати разом із державними.

Щодо пенсії за віком, то із 2021 року пенсійний вік для жінок збільшено до 60 років, тому вік та правила виходу на пенсію за віком для чоловіків та жінок однаковий. Водночас це прирівняло страховий стаж для обох статей, який необхідний для виходу на пенсію.

Страховий стаж – це часовий проміжок, під час якого людина підлягає обов'язковому державному пенсійному страхуванню та за який щомісяця сплачує внески до ПФУ.

Відповідно до закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [11] із кожним календарним роком поетапно підвищуються правила нарахування страхового стажу на один рік, а саме:

- для виходу на пенсію у 60 років потрібно мати не менше 30 років (у 2022 р. було 29 років);
- для виходу на пенсію у 63 роки потрібно від 20 до 30 років стажу (у 2022 р. від 19 до 29 років);
- для виходу на пенсію у 65 років потрібно від 15 до 20 років (у 2022 р. від 15 до 19 років).

Тобто, якщо у 2022 році мінімальний страховий стаж складав 29 років, то у 2028 році він збільшиться до 35 років.

Відмовити у наданні такої пенсії можуть винятково за недотримання трьох умов: відсутність необхідного стажу, недосягнення встановленого віку або непідтверджена належність до пільгової категорії (за умови, що людина має право на пільгову пенсію).

Пенсія по інвалідності передбачає, що людина, що повністю чи частково втратила свою працездатність, може розраховувати на відповідну пенсію. Вона призначається незалежно від того, коли настала інвалідність: у період роботи, до влаштування на роботу, після припинення роботи.

Попри те, що умови, за яких настала інвалідність, можуть не залежати від працевлаштування, для отримання цієї пенсії у людини обов'язково має бути страховий стаж залежно від групи інвалідності.

Якщо інвалідність настала в період строкової, військової служби або під час участі в Революції Гідності, то пенсія по інвалідності призначається незалежно від наявності страхового стажу.

У разі, якщо людина не має достатнього стажу, вона може звернутися до відділу соцзахисту населення за місцем проживання та написати заяву про призначення допомоги.

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні, за наявності в годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії по III групі інвалідності.

Непрацездатними вважаються:

- чоловік/дружина, батько/мати, якщо вони особи з інвалідністю або старше 65 років чи пенсійного віку;
- неповнолітні діти або старші, якщо вони стали особами з інвалідністю до свого повноліття (18 років);
- чоловік/дружина або члени сім'ї померлого, які займалися доглядом за дитиною годувальника, якій менше 8 років.

До того ж, члени сім'ї мали бути на повному утриманні годувальника або одержувати від померлого допомогу, яка була для них основним джерелом доходу.

Під час воєнного стану дітям від 18 до 23 років, які навчаються на денній формі навчання у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, така пенсія призначається, а виплата раніше призначеної продовжується без додаткових довідок від закладу освіти.

Дітям-сиром така пенсія призначається у відповідних розмірах, залежно від пенсії за віком кожного з батьків.

Період виплати пенсії у зв'язку з втратою годувальника відповідає періоду, протягом якого член сім'ї померлого вважається непрацездатним, а особи пенсійного віку мають право отримувати таку пенсію довічно.

У 2023 році повинна була запрацювати накопичувальна пенсійна система. Однак, цей механізм нарахування пенсій на початок 2024 року все ще не запрацював, втім, передбачається початок його впровадження [38]. Накопичувальні пенсії планують запуснути вже у 2025 році.

Накопичувальна пенсійна система – це щомісячні обов'язкові внески із заробітної плати (спочатку це 2%, які поступово збільшуються до 7%) до обраного Недержавного пенсійного фонду та/або Накопичувального.

Основна мета – щоб кожен український пенсіонер мав солідарну пенсію не нижче за 30% від його середньої заробітної плати протягом життя. Разом із накопичувальною складовою це буде не менше 50% від середньої заробітної плати протягом життя. Крім того, 1 березня 2024 року відбудеться індексація пенсій, особливістю якої стане запровадження бальної системи. Вона має

вирівняти диспропорції між пенсіонерами, які давно вийшли на пенсію, і тими, хто зробив це нещодавно [38].

До того ж, солідарна пенсійна система продовжуватиме працювати паралельно з накопичувальною. Така система накопичення буде обов'язковою для всіх працюючих громадян протягом певного періоду – від 18 до 35 або 50 років (поки що немає сталого віку). Після обов'язкового періоду – внески повністю добровільні, людина може продовжувати вкладати гроші в цю систему або ні.

Крім того, будуть вираховуватися щомісячні внески працевлаштованих громадян до Пенсійного фонду з огляду на співвідношення їхньої зарплати до середньої зарплати по країні. Ця система балів захистить солідарну пенсійну систему від девальвації гривні та інфляції. Прогнозується, що у 2024 році бюджет Пенсійного фонду складе 896 млрд грн, що на 125 мільярдів перевищує показник 2023 року. Ці кошти підуть на виплати пенсій, субсидій та на соціальне страхування.

Переглянути власне пенсійне накопичення буде змога в Єдиному реєстрі соц.виплат, де в особистому електронному кабінеті в реальному часі відобразатиметься кількість внесків та їхня дохідність. Саме страхові компанії, які беруть на себе відповідальність виплачувати пенсії від недержавних пенсійних фондів, виконують сполучну ланку у виплаті грошей із накопичувальної системи.

Виплати із накопичувальної системи можна буде одержати від страхових компаній кількома способами: 10-річна щомісячна виплата, довічні розділені виплати або одноразовий платіж для тих, хто не зможе накопичити достатньо грошей. Втім, гроші можна забрати й раніше – у разі хвороби, настання інвалідності чи переїзду закордон на постійне місце проживання. Запровадження обов'язкових накопичувальних рахунків необхідне для реформування пенсійної системи, адже через демографічний чинник у країні стає менше людей, які працюють (принаймні офіційно) та сплачують соціальні внески, й відповідно держбюджет отримує менше коштів, які можна направити на виплати пенсій.

Щодо недержавного пенсійного забезпечення, то додаткову недержавну пенсію можна отримувати разом із будь-якою державною [11].

Недержавне пенсійне забезпечення – це додаткові пенсійні накопичення за рахунок добровільних внесків працівників та працедавців. У цьому й полягає головна відмінність від накопичувальної системи, втім, відрізняються недержавні пенсії ще й можливими установами, які виплачують кошти.

Зокрема, вони здійснюються: вибраним Недержавним пенсійним фондом (НПФ) через пенсійні контракти; страховими компаніями через страхування довічної пенсії, ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду; банками через депозитні пенсійні рахунки для накопичення пенсій.

Загалом Недержавний пенсійний фонд (НПФ) – це певна фінансова установа, яка накопичує гроші на додаткову недержавну пенсію та виплачує пенсійні виплати учасникам фонду. Учасники фонду – люди, яким виплачують пенсійні внески вкладників (самі учасники, їхні роботодавці, професійні об'єднання або члени сім'ї учасників).

Гроші, які нараховуються на індивідуальний пенсійний рахунок учасника/учасниці НПФ є власністю винятково самих учасників фонду, попри те, хто фактично сплачує на його рахунок кошти (самі учасники, члени сім'ї, роботодавець тощо). Таким чином, ніхто інший, крім учасників фонду, не може будь-яким чином розпоряджатися грошима на рахунку. Однак у разі смерті учасника/учасниці пенсійні кошти успадкують його/її спадкоємці.

1.2 Роль і значення пенсійного страхування в системі соціального захисту населення

У сучасних умовах трансформації вітчизняного законодавства та адаптації до стандартів Європейського Союзу центральне місце посідає система соціального захисту населення.

Проект Соціального кодексу України визначає, що соціальний захист - це система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України [32].

Необхідність якісних змін та пошук нових напрямків розвитку вже існуючої системи соціального захисту населення, особливою складовою якої є пенсійне забезпечення, призвело до впровадження багаторівневої пенсійної системи, що реалізовано за допомогою диверсифікації соціальних, економічних та демографічних ризиків між рівнями та орієнтація на накопичувальні принципи фінансування. Зазначені зміни призвели до виховання у громадян фінансової відповідальності за рівень матеріального забезпечення та власного добробуту після завершення трудової діяльності.

Пенсійне забезпечення виконує роль так би мовити каталізатора соціального захисту під час акумуляції фінансових ресурсів громадян за для забезпечення гідних умов життя у період природної зрілості, або інших соціальних обставин. Крім того, складні демографічні обставини в Україні зміна на ринкові умови господарювання зіграли ключову роль у якісних змінах та спонукали на пошук нових шляхів і методів розвитку системи соціального захисту населення та пенсійного забезпечення, як основного елементу. Результатом змін стала побудова нової багаторівневої системи пенсійного забезпечення в Україні, мета якої виховання фінансової відповідальності громадян за стан свого матеріального забезпечення й добробуту після завершення трудової діяльності через механізм власних накопичень [34].

Також необхідно зазначити, що розвиток й реформування пенсійного забезпечення в Україні потребує вдосконалення трактувань низки понять, чітке визначення надасть можливість виробити єдині підходи для ефективного функціонування пенсійного забезпечення в Україні. А вдосконалення пенсійної системи країни має мати чіткий вплив на еволюцію поглядів сутності пенсії, а

тому варто розуміти, що пенсійне забезпечення ґрунтується на економічних інтересах різних поколінь з різними рівнями доходів і рівнями розвитку.

Отож, пенсійне страхування є одним з найважливіших видів соціального страхування, яке спрямоване на забезпечення громадянам матеріальної підтримки у старості, на випадок втрати працездатності, смерті годувальника та інших ризиків, пов'язаних з втратою доходів. Крім того, пенсійне страхування є важливою складовою економічної системи України, яка гарантує пенсійні права громадян, запобігає бідності, задовольняє основні потреби та підтримує звичний рівень життя після втрати працездатності.

Як підсумок, можемо зазначити, що пенсійне страхування відіграє важливу роль та значення у системі соціального захисту населення, оскільки:

- сприяє підвищенню рівня життя та добробуту пенсіонерів, зменшенню бідності та соціальної нерівності;
- стимулює економічну активність та заощадження населення, підтримує ефективність ринку праці та зайнятість;
- забезпечує стабільність та розвиток фінансової системи, сприяє інвестиційній діяльності та зростанню ВВП;
- відображає соціальну справедливість та солідарність між поколіннями, враховує інтереси та потреби різних категорій населення.

Однак, це не дозволяє пенсійній системі виконувати належним чином свого головного завдання, а саме: забезпечення громадян достойним, реальним, надійним, постійним доходом у старості, що, в свою чергу, не дає можливості державі вирішити актуальні проблеми забезпечення соціального захисту громадян. Хоча і право на соціальний захист віднесено до основоположних прав і свобод та гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел. Закріплюючи на конституційному рівні право на соціальний захист кожного громадянина, без будь-яких винятків, держава реалізує положення ст. 24 Конституції України, відповідно до яких громадяни мають рівні конституційні права і не може бути

обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [15].

На цьому фоні в умовах сучасної війни дана сфера наділена важливим значенням, оскільки значної уваги з боку держави вимагають вразливі суспільні групи. Водночас від ефективності політика соціального захисту залежить не тільки стійкість та збалансованість суспільного розвитку, але й рівень національної безпеки.

Тому соціальний захист відіграє важливу роль для військовослужбовців та роботи критичної інфраструктури, а також для забезпечення суспільної життєдіяльності в цілому. Через це в умовах війни державна соціальна політика спрямована на залучення міжнародної допомоги і сприяння розташуванню переміщених суб'єктів господарювання, що виступають в ролі головного осередка додаткових надходжень до бюджету.

Слід зазначити, що соціальний захист військовослужбовців та працівників правоохоронних органів, а також їхніх сімей, зумовлений особливістю професійних обов'язків не залежить від розміру доходів цих осіб, чи наявності фінансування з бюджету, а має безумовний характер. Ці гарантії не можуть бути скасовані чи знижені без відповідної компенсації. Громадяни України, які захищають Вітчизну, незалежність та територіальну цілісність України, виконують конституційно значущі функції, тому держава повинна надавати їм і членам їхніх сімей особливий статус та забезпечувати додаткові гарантії соціального захисту відповідно до ч. 5 ст. 17 Конституції України як під час проходження служби, так і після її закінчення [5].

Закріплення в Конституції України обов'язку держави щодо забезпечення соціального захисту громадян України, які захищають Вітчизну, суверенітет і територіальну цілісність України, є запорукою його реалізації державою та недопущення зниження рівня соціального захисту цих осіб та членів їхніх сімей [15].

Зважаючи на все вище наведене, можна дійти висновку, що в Україні існує необхідність в побудові сучасної моделі соціального захисту, яка б ґрунтувалася на головних принципах діяльності Європейського Союзу. Так, на нашу думку, Україні варто зосередити увагу на: підвищенні величини пенсійних виплат, удосконаленні соціальної сфери на засадах цифровізації, соціальній допомозі малозабезпеченим, безперешкодній участі усіх членів суспільства у життєдіяльності громад.

Така модель соціальної політики із врахуванням як європейських, так і вітчизняних принципів та стандартів, дасть можливість покращити рівень соціального захисту та якості суспільної життєдіяльності, опиратися демографічним трансформаціям, зменшити бідність в країні, зміцнити соціальну згуртованість, подолати усі форми дискримінаційних проявів та зміцнити суспільну довіру до влади.

Відтак, на сьогоднішній день найголовнішою функцією держави виступає забезпечення ефективної реалізації політики соціального захисту територій в умовах сучасної війни та підтримки постраждалим від неї. При цьому, найважливішим завданням даної політики повинна бути забезпечення суспільства загальнодоступною та якісною допомогою і визначення механізму надання соціальних послуг і реалізація роботи в даній сфері, узгоджену із досвідом європейських країн у післявоєнний період [24; 36].

Таким чином, збройний напад з боку росії спричинив величезне знищення індустріальних об'єктів і масштабні збитки вітчизняній економіці, що, своєю чергою, призвело до зменшення обсягу ВВП. Тому, все це вимагає внесення змін до бюджету і зростання видатків, спрямованих на забезпечення здійснення економічної діяльності. Варто зазначити, що цілком закономірно було б зменшити видатки на соціальний захист населення. Проте в сучасних воєнних умовах виникає необхідність використання інших підходів до досліджування даної проблематики. На сьогоднішній день обсяг видатків, спрямованих на соціальний захист населення значно зросли. В перспективі і надалі прогнозується їх зростання, оскільки сучасна українсько-російська війна

зумовила суттєве зростання кількості населення, яке потребує державного захисту. Через це, найважливішим завданням держави на сьогоднішній день є при будь-яких умовах допомагати забезпечити соціальний захист населення в період дії воєнного стану не зважаючи на значне обмеження бюджетного фінансування даної статті видатків.

Висновки до розділу 1

Пенсійне страхування - це гарантована державою система заходів щодо забезпечення громадян у старості, на випадок хвороби, втрати працездатності, смерті годувальника та інших ризиків, пов'язаних з втратою доходів.

Пенсійне страхування в Україні базується на трирівневому принципі, який передбачає наявність державного, недержавного та приватного пенсійного страхування.

Державне пенсійне страхування - це обов'язкове страхування, яке здійснюється державою за рахунок внесків роботодавців та працівників, а також дотацій з державного бюджету. Державне пенсійне страхування забезпечує призначення та виплату пенсій за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника, за вислугу років та інших видів пенсій, визначених законодавством.

Недержавне пенсійне страхування - це добровільне страхування, яке здійснюється недержавними пенсійними фондами за рахунок внесків учасників та роботодавців. Недержавне пенсійне страхування забезпечує додаткове пенсійне забезпечення, яке виплачується разом з державною пенсією або окремо від неї.

Приватне пенсійне страхування - це добровільне страхування, яке здійснюється страховими компаніями за рахунок внесків учасників та роботодавців. Приватне пенсійне страхування забезпечує додаткове пенсійне

забезпечення, яке виплачується разом з державною та недержавною пенсією або окремо від них.

Отже, пенсійне страхування є одним з видів соціального страхування, який забезпечує громадянам матеріальну підтримку після досягнення пенсійного віку або в разі втрати працездатності. Пенсійне страхування має на меті запобігання бідності, підвищення рівня життя пенсіонерів, встановлення залежності розмірів пенсій від величини заробітку і трудового стажу, забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи та заохочення громадян до заощадження коштів на старість.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1 Солідарна система страхового захисту населення

Солідарна система страхового захисту населення - це система, за якої поточні внески працюючих використовуються для виплати пенсій та інших соціальних виплат поточним одержувачам. Ця система базується на принципах солідарності та субсидування, тобто на взаємній допомозі між поколіннями та між різними категоріями населення [41].

Солідарна система страхового захисту населення є першим рівнем пенсійної системи в Україні (див. табл. 1.1). Для участі в цій системі не потрібно писати заяви або брати довідки. Проте потрібно офіційно працевлаштуватися та сплачувати єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ), який становить 22% від заробітної плати [40].

Кожен внесок ЄСВ фіксується за конкретним працівником в електронному реєстрі застрахованих осіб. Кожен громадянин може перевірити свою персональну базу, яка відображає увесь трудовий шлях, за посиланням Портал Пенсійного фонду України [31]. Після досягнення пенсійного віку або в разі втрати працездатності, людина може звернутися до Пенсійного фонду по призначенню пенсії. Розмір пенсії залежить від тривалості страхового стажу, суми сплачених внесків та середньої заробітної плати в країні.

Солідарна система страхового захисту населення України вказує на те, що за 30 років незалежності розмір пенсій в Україні кардинально змінився. Від мільйонів карбованців – до тисяч гривень.

Пенсіонери в Україні досі залишаються найменш забезпеченою верствою населення. До європейського рівня, де люди на пенсії можуть дозволити собі гідне життя та подорожі, нам іще, на жаль, далеко.

У 1991 році, за часів СРСР, українські пенсіонери в середньому отримували 110 карбованців.

У 1994-1995 роках держава виділяла сотні тисяч і до мільйона карбованців на людину.

Після запровадження гривні у 1996 році середня пенсія українця становила 38,8 грн. У 2000 році – 69 грн [1].

А з 2000 року вона зазнала ряду реформ, зокрема спрямованих на підвищення ефективності, справедливості та стабільності системи. Найбільш значимі з основних реформ були:

1. Запровадження нової формули визначення розміру пенсії, яка враховує тривалість стажу, розмір сплачених внесків та середню заробітну плату в країні [7].

2. Підвищення віку виходу на пенсію до 60 років для жінок і 62 років для чоловіків [16].

3. Впровадження системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка дозволяє громадянам формувати свої пенсійні заощадження на індивідуальних рахунках у спеціальних фінансових установах [8].

4. Розвиток ринку особистого страхування, який надає можливість громадянам захищати себе від різних ризиків, пов'язаних зі здоров'ям, життям, майном, відповідальністю тощо [19].

Так, у 2005 році, після Помаранчевої революції, розмір пенсії зріс до 323 грн.

У 2010 році українські пенсіонери отримували приблизно 1 тис. грн. У 2015 році, після Революції гідності, пенсія середньостатистичного українця становила 1,5 тис. грн.

Середній розмір пенсій в Україні за роками представлений у табл. 2.1.

Так, за останні 5 років кількість пенсіонерів зменшилася більш ніж на 1 мільйон. Активний спад почався ще до епідемії коронавірусу – як мінімум, з 2016 року [25].

Попри зменшення навантаження на Пенсійний фонд, підвищення якості життя решти 10,9 млн пенсіонерів не відбулося. Хоча середня пенсія за останнє

п'ятиріччя збільшилася вдвічі, вона все ще становить менше 150 доларів (3915 грн).

Таблиця 2.1 – Середній розмір пенсій в Україні за 1991-2024 роки [25]

Рік	Розмір пенсії
1	2
1991	109,7 карбованців
1994	306,9 тис. карбованців
1995	1,1 млн карбованців
1996	38,8 грн
2005	323,8 грн
2010	1 039,6 грн
2015	1 570 грн
2018	2 556,7 грн
2021	3 866, 84 грн
2022	4622,59 грн
2023	5 385,25 грн.
2024 (прогноз)	≈ 6000,00 грн.

Важливо розуміти, що середня цифра не дуже чітко відображає реальність. Насправді 50% пенсіонерів – тобто кожен другий із 10,9 млн – одержують менше 3000 гривень (110 дол). Пенсію понад 10 тис. грн (370 дол) отримують лише 4,3% українців [25].

З 2018 року в Україні діє закон про пенсійне страхування, який щорічно підвищує планку страхового стажу, необхідного для виходу на пенсію. Так, з 2028 року для виходу на пенсію у 60 років українському громадянину потрібно буде мати 35 років стажу. Якщо до 65 років не набереться навіть 25 років стажу, то пенсії не буде взагалі, натомість надаватиметься соціальна допомога [25].

У результаті на початок 2024 року за даними Пенсійного фонду України нараховується 10 516 537 пенсіонерів. Чисельність пенсіонерів скоротилась на 1,6% або ж на 171 384 особи у порівнянні з минулим роком. Загалом за два роки

великої війни пенсіонерів поменшало на 324 580 осіб. Це на 34% менше, ніж за ковідні 2020-2021 роки, коли кількість пенсіонерів зменшилась на 493 613 осіб.

Частка пенсіонерів, які отримують пенсію менше 3000 грн, зменшилася з 39% до 30% за 2023 рік. Поменшало й тих, чиї пенсії становлять від 3000 до 4000 грн: з 23% до 21%. А ось кількість пенсіонерів, які отримують виплати від 4000 грн, навпаки зросла (рис. 2.9).

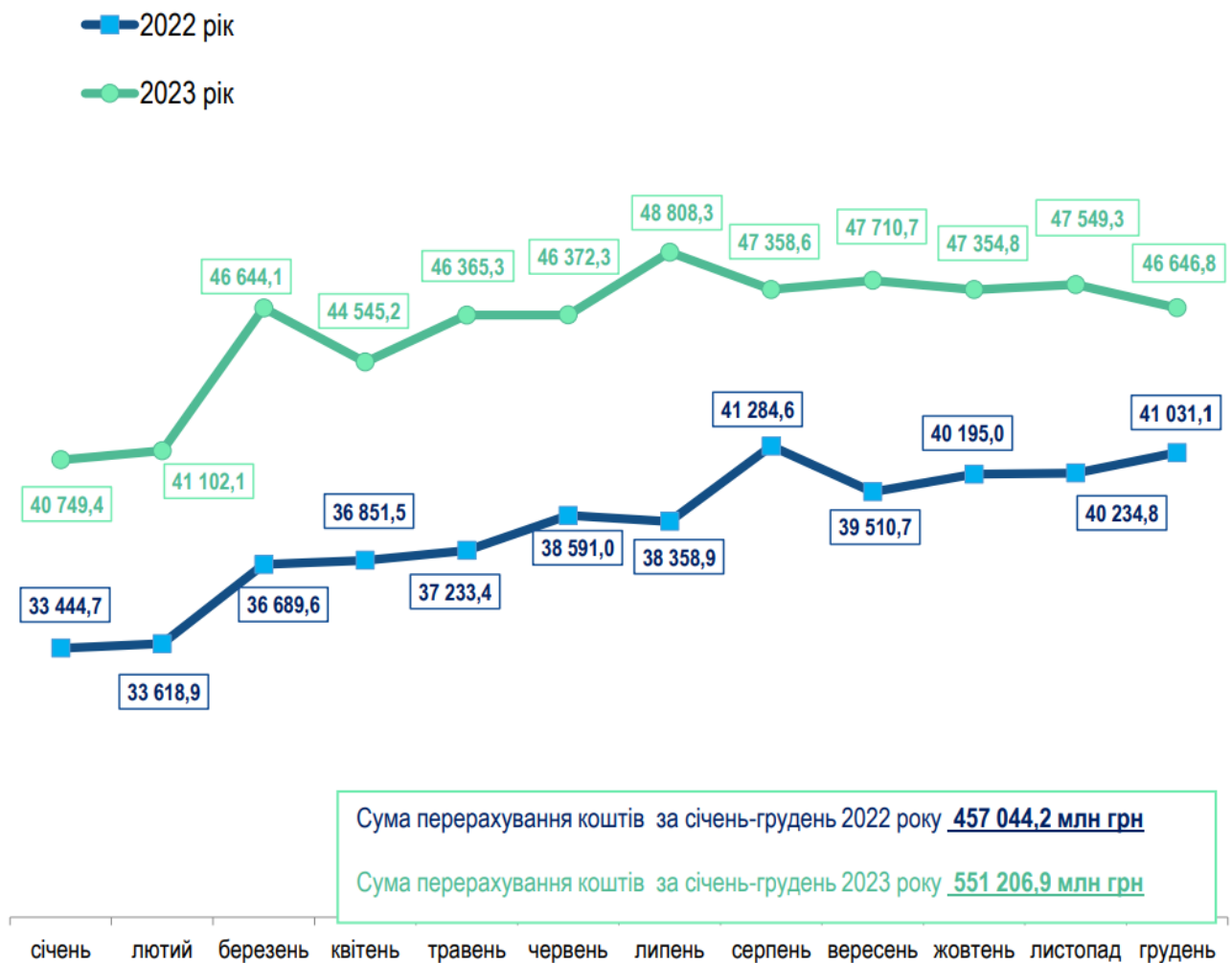

Рисунок 2.1 – Динаміка зростання обсягів пенсійних виплат через поточні рахунки у банках впродовж 2022-2023 років, млн грн

Більше половини пенсіонерів - 51% – отримують виплати менші за 4000 грн. (табл. 2.2, рис. 2.1).

Таблиця 2.2 – Розмір пенсій українців у 2023 році [25]

Величина виплат	Кількість осіб	Відносне значення, %
1	2	3
Більше 10000 грн	1151008	10.9
5001-10000 грн	2439503	23.2
4001-5000 грн	1567785	14.9
3001-4000 грн	2234970	21.3
2001-3000 грн	3058670	29.1
Менше 2000 грн	64601	0.6

Лише третина пенсіонерів отримують виплати більші або на рівні середньої пенсії.

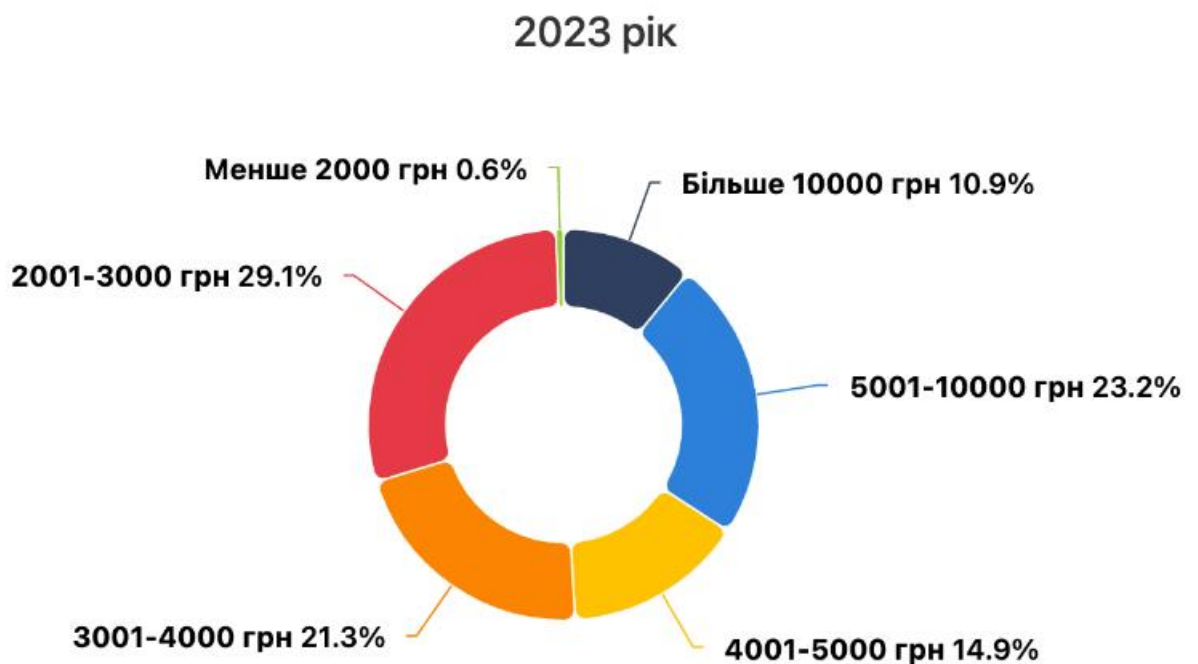

Рисунок 2.2 – Розмір пенсій українців у 2023 році

Джерело: побудовано за даними Опендатабот [25]

5385,25 грн становить середня пенсія в Україні на початок 2024 року. За рік вона зросла на 16,5%.

Найбільші виплати отримують пенсіонери в столиці – 7248 грн, а найменші – на Тернопільщині: 4070 грн. (Додаток В) (рис. 2.3).

2023 рік

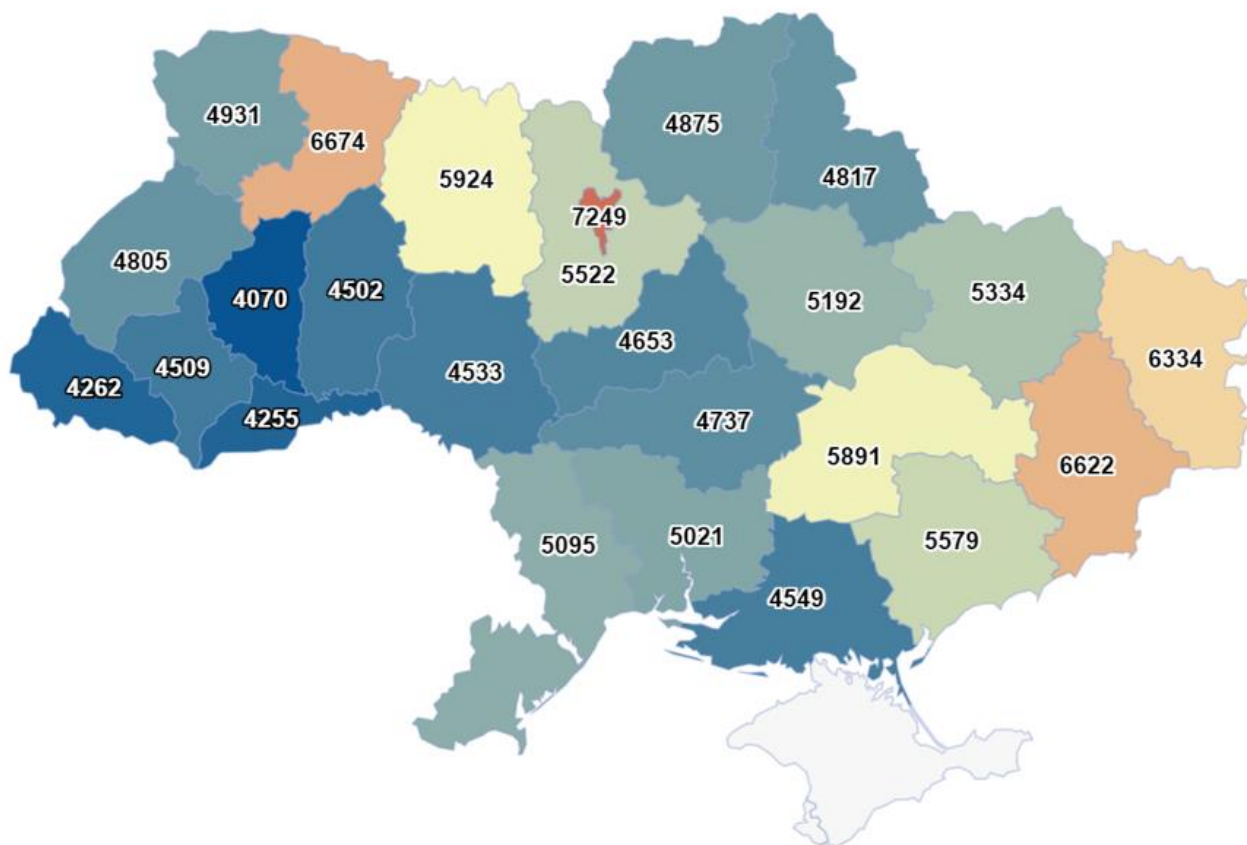

Рисунок 2.3 – Величина середньої пенсії в Україні в 2023 році

Джерело: побудовано за даними Опендатабот [25]

Найбільше зростання середньої пенсії сталося на Рівненщині: у 1,5 рази за рік. Це на 26% більше, аніж середні виплати по країні. Наразі у 8 регіонах країни виплати вищі за середні по країні (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Середній розмір пенсії за регіонами в Україні у 2023 році [25]

Назва населеного пункту	Середній розмір пенсії, грн.
1	2
Одеса	5095
Херсон	4549
Київ	7249
Житомир	5924
Суми	4817

Продовження таблиці 2.3

1	2
Донецьк	6622
Дніпро	5891
Харків	5334
Луганськ	6334
Полтава	5192
Запоріжжя	5579
Чернігів	4875
Рівне	6674
Чернівці	4255
Івано-Франківськ	4509
Хмельницький	4502
Львів	4805
Тернопіль	4070
Закарпаття	4262
Волинь	4931
Черкаси	4653
Кіровоград	4737
Київ	5522
Миколаїв	5021
Вінниця	4533

Більше 8 мільйонів пенсіонерів наразі отримують виплати через банк. 90% з них довірили свої пенсії державним банкам: Приват (56,1%), Ощадбанк (33,9%). У трійці лідерів опинився Райфайзен Банк із часткою у 3,7%. На решту українських банків припадає загалом 6,3% пенсіонерів (рис. 2.4).

Пенсійна система України, яка працює зараз, спирається на принцип солідарності поколінь. Це означає, що ті, хто працюють, фінансують пенсії тих, хто закінчив трудову діяльність.

Тобто внески, які робляться у Пенсійний фонд України, йдуть на виплату пенсій.

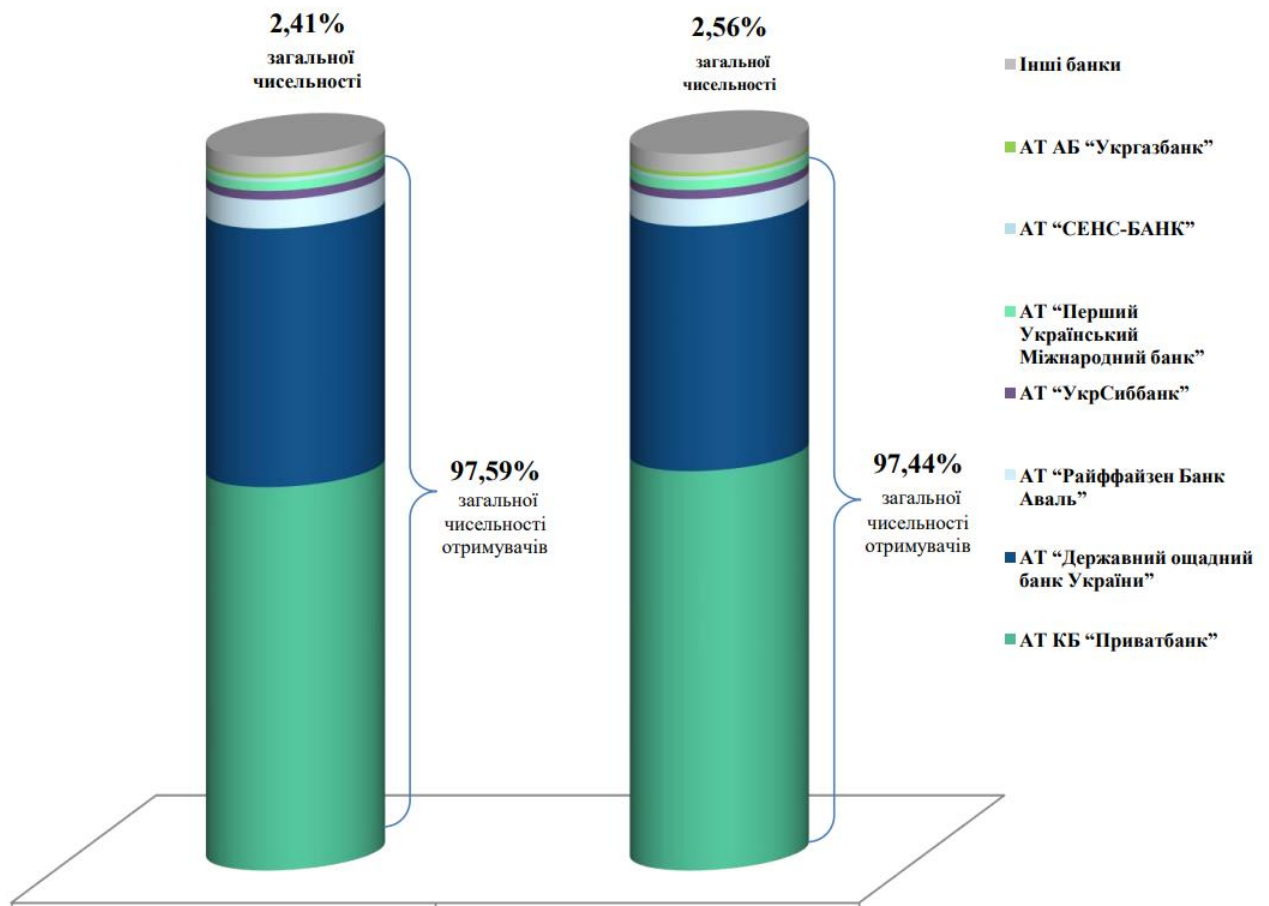

Рисунок 2.4 – Дані про чисельність одержувачів пенсій через уповноважені банки у 2023 році, осіб (на початок і на кінець року)
Джерело: побудовано за даними Опендатабот [25]

У 2023 році найбільшу частку у структурі призначених пенсій займають виплати пенсій за віком - 73,27%, значно меншу частку – виплати пенсій по інвалідності – 14,63%, найменшу частку займають виплати пенсій довічного утримання суддів (рис. 2.5).

На кінець 2021 року, за даними Держстату, в Україні працювало 15,5 млн людей. Новіших даних немає, адже після 24 лютого 2022-го такі дослідження не проводяться.

За даними Пенсійного фонду України, на 1 липня 2022 року пенсію в Україні отримували 10,7 млн людей.

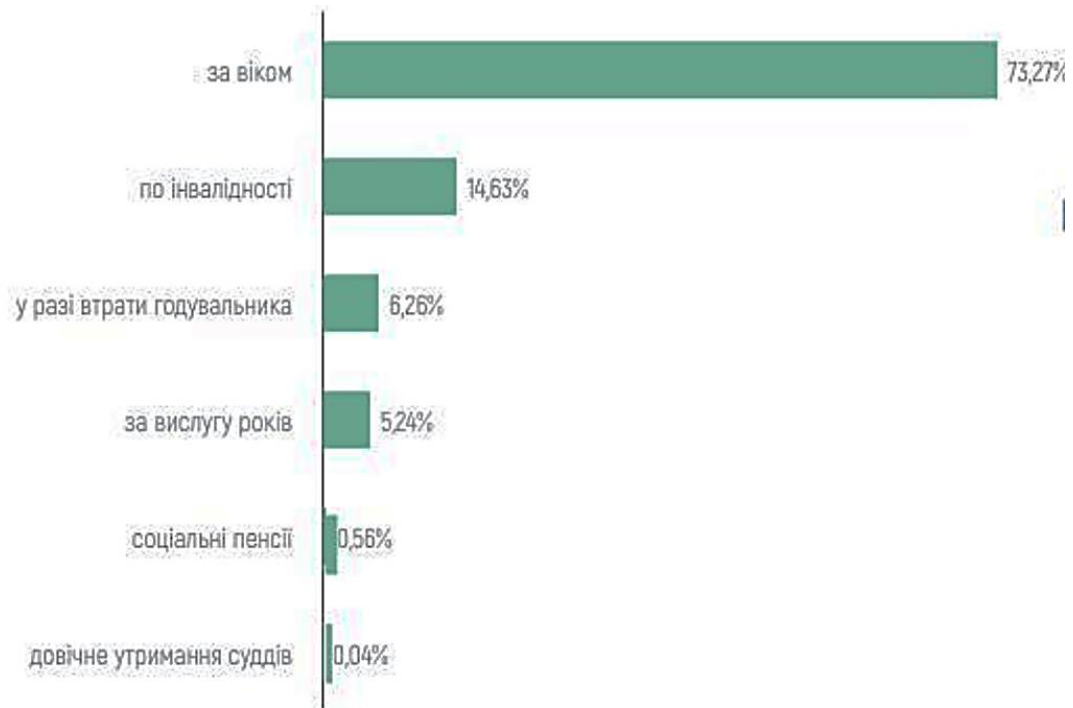

Рисунок 2.5 – Розподіл чисельності пенсіонерів станом на 01.01.2024 р. [14]

У 2024 році в Україні перерахунок пенсій відбудеться у три етапи: у січні, березні та липні:

1) у січні 2024 виплати підвищують тим, хто отримує мінімальну і максимальну пенсію;

2) у січні та липні 2024 року - перераховують пенсію тим, хто отримує мінімальну пенсію в 65 років із повним страховим стажем, тобто, це чоловіки, які мають 35 років стажу, і жінки зі стажем 30 років;

3) у березні 2024 року - пенсії підвищать усім, чії пенсії мають індексувати за планом, з 1 березня планується провести нову індексацію.

Нова формула індексації пенсій лежить в основі пенсійної реформи, що планується у 2024 році. Зараз індексацію проводять, множачи розмір пенсії на якийсь коефіцієнт - різницю між індексом споживчих цін за попередній рік та індексом споживчих цін за рік, що передує попередньому.

Нова формула індексації враховуватиме не тільки рівень інфляції, а й розмір заробітної плати, з якої здійснювалися страхові внески. Таким чином, чим більший стаж і вища заробітна плата, тим більшою буде пенсія.

Мінімальну пенсію з 1 січня 2024 року підвищать разом зі зростанням прожиткового мінімуму - вона становитиме 2361 грн. Максимальної пенсії також торкнеться підвищення - оскільки ці виплати виплачують у десятикратному розмірі, то вона буде на рівні 23 610 грн. Середня пенсія в Україні 2024 року становитиме до 6 тис. грн.

2.2 Пенсійна реформа та участь страхових компаній в її реалізації

Пенсійна реформа – це процес модернізації пенсійної системи, який має на меті підвищити рівень пенсійного забезпечення, забезпечити фінансову стабільність пенсійного фонду, стимулювати громадян до заощадження на старість та розвивати ринок недержавного пенсійного страхування [27].

Пенсійна реформа в Україні розпочалася ще у 2004 році. Тоді прийняли закони «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [11] та «Про недержавне пенсійне забезпечення» [10]. Ціль реформи – перейти на трирівневу пенсійну систему.

Перший рівень – це солідарні пенсії. Коли громадяни, що працюють, сплачують внески до Пенсійного фонду, і з цих коштів виплачуються пенсії нинішнім пенсіонерам.

Другий рівень – система пенсійних накопичень. Коли людина, роботодавець або обоє сплачують щомісячно відсоток до спеціального пенсійного фонду, яким людина буде користуватися після виходу на пенсію. Одна з переваг накопичувальної пенсії – її можна передати у спадок.

Третій рівень – добровільне недержавне пенсійне забезпечення. Завдяки йому можна накопичити додаткові пенсійні кошти для себе, близьких або працівників свого підприємства.

Згодом, в 2017 році, коли було прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» [9].

За цим Законом, було запроваджено нову формулу обчислення пенсій, підвищено вік виходу на пенсію, впроваджено систему накопичувального пенсійного забезпечення та здійснено осучаснення пенсій.

Зараз в Україні функціонують лише перший і третій рівні. Тобто діє змішана пенсійна система.

Водночас у пенсійній реформі страхові компанії відіграють важливу роль, оскільки вони надають можливість громадянам захищати себе від різних ризиків, пов'язаних зі здоров'ям, життям, майном, відповідальністю тощо.

Також страхові компанії пропонують програми індивідуального пенсійного страхування, які дозволяють громадянам формувати свої пенсійні заощадження на особистих рахунках у страхових компаніях. Такі програми є третім рівнем пенсійної системи, який доповнює державний та недержавний рівні [39].

Тобто, страхові компанії, які мають ліцензію на здійснення діяльності з недержавного пенсійного страхування, можуть пропонувати своїм клієнтам такі види виплат:

- 1) довічна пенсія - регулярна виплата, яка здійснюється до кінця життя страхувальника або одержувача пенсії;
- 2) пенсія на визначений термін - регулярна виплата, яка здійснюється протягом певного періоду часу, визначеного договором страхування;
- 3) одноразова виплата - виплата всієї суми страхових внесків або частини їх одним платежем.

Розмір виплат залежить від суми страхових внесків, які були сплачені страхувальником, відсотка виплат, який встановлюється страховою компанією, та інших умов договору страхування.

За проведеними дослідженнями у табл. 2.4 представлені результати аналізу участі страхових компаній в реалізації пенсійної реформи.

Проведені дослідження свідчать про те, що середній розмір пенсії в Україні зростає протягом всього періоду, але не пропорційно до розміру середньорічної щомісячної зарплати.

Таблиця 2.4 – Показники участі страхових компаній в реалізації пенсійної реформи в Україні за 2005-2024 рр. [13; 25; 35]

Роки	Середній розмір пенсії, грн.	Кількість пенсіонерів, млн. осіб	Розмір середньорічної щомісячної зарплати, грн.	ЄСВ, млрд. грн.	Кількість страхових компаній, шт.	Виплати за програмою недержавного пенсійного страхування в Україні, млн. грн
1	2	3	4	5	6	7
2005	323,8	13,8	806,14	*18,9	390	0,2
2010	1 039,6	13,5	2246,75	51,3	373	0,4
2015	1 570	12,1	4207,33	88,8	331	0,6
2018	2 556,7	11,7	8867,33	129,7	265	0,8
2021	3 866, 84	10,9	14017,80	172,4	155	1,0
2022	4622,59	10,7	14857,00	185,0	128	1,2
2023	5 385,25	10,5	16306,00	197,0	103	1,4
2024 (прогноз)	≈ 6000,00	10,4	17366,00	210,0	100	1,6

Примітки * До 2010 замість ЄСВ - єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування

Джерело: побудовано автором самостійно на основі даних [13; 25; 35]

У 2005 році середня пенсія становила 40% від середньої зарплати, а у 2024 році - лише 34,5%. Це свідчить про низький рівень пенсійного забезпечення в Україні (рис. 2.6).

Розмір середньорічної щомісячної зарплати в Україні зростав протягом всього періоду, але не рівномірно.

У 2005-2010 роках зарплата зросла в 2,8 рази, у 2010-2015 роках - в 1,9 рази, у 2015-2018 роках - в 2,1 рази, а у 2018-2024 роках - в 1,9 рази. Це свідчить про нерівномірний розвиток економіки та вплив кризових явищ в Україні (див. рис. 2.6).

Кількість пенсіонерів в Україні зменшувалась протягом всього періоду, що може бути пов'язано зі зниженням народжуваності, підвищенням віку виходу на пенсію та еміграцією.

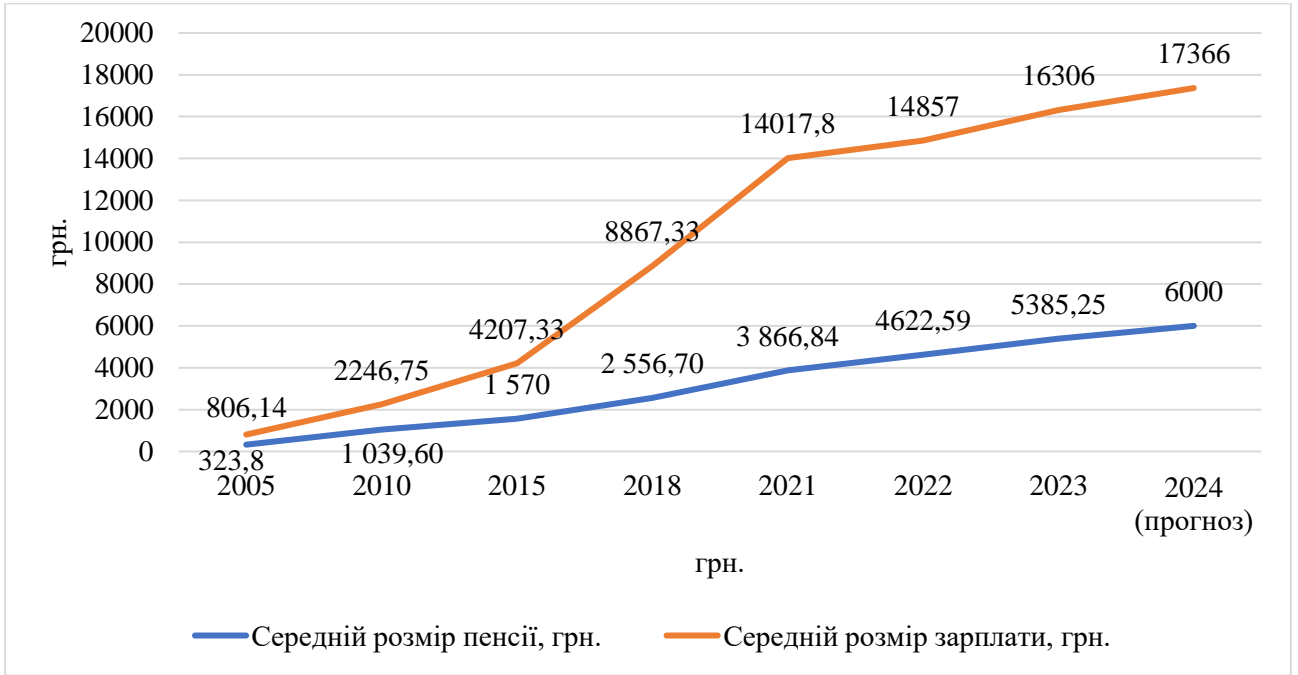

Рисунок 2.6 – Динаміка зміни середнього розміру пенсії та середньорічної щомісячної зарплати в Україні за 2005-2024 рр.

Джерело: побудовано автором самостійно на основі даних [13; 25; 35]

У 2005 році пенсіонерів було 13,8 млн осіб, а у 2024 році - 10,6 млн осіб (рис. 2.7).

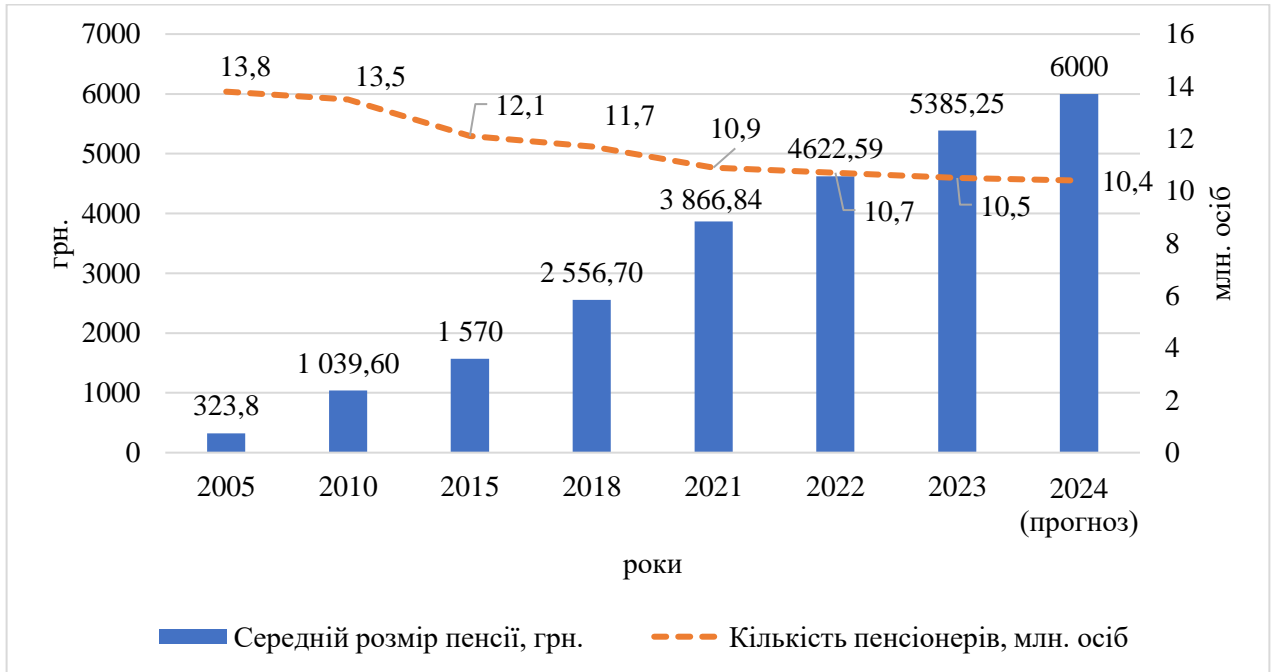

Рисунок 2.7 – Динаміка зміни кількості населення щодо середнього розміру пенсії та середньорічної щомісячної зарплати в Україні за 2005-2024 рр.

Джерело: побудовано автором самостійно на основі даних [13; 25; 35]

Це свідчить про старіння населення та зростання пенсійного навантаження в Україні.

ЄСВ (єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, який сплачують працюючі громадяни та підприємці для фінансування пенсій, допомоги по безробіттю, соціальних виплат та інших видів соціального захисту) зростає протягом всього періоду, але не достатньо для покриття видатків Пенсійного фонду. У 2005 році ЄСВ становив 55% від видатків Пенсійного фонду, а у 2024 році - лише 36%. Це свідчить про дефіцит бюджету Пенсійного фонду та необхідність його реформування в Україні (рис. 2.8).

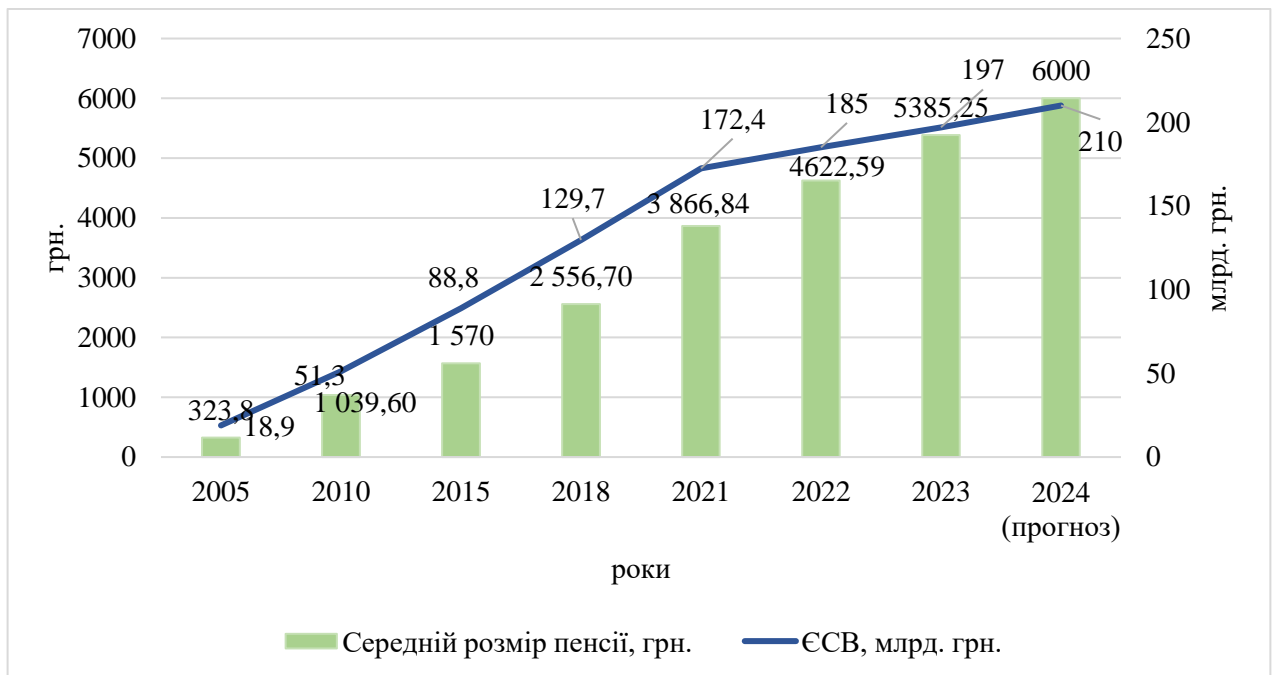

Рисунок 2.8 – Динаміка зміни ЄСВ щодо середнього розміру пенсії в Україні за 2005-2024 рр.

Джерело: побудовано автором самостійно на основі даних [13; 25; 35]

Кількість страхових компаній в Україні зменшувалась протягом всього періоду, що може бути пов'язано з підвищенням вимог до їх ліцензування, конкуренцією та кризовими явищами в економіці. У 2005 році страхових

компаній було 390, а у 2024 році - 100. Це свідчить про скорочення та консолідацію страхового ринку в Україні (рис. 2.9).

Рисунок 2.9 – Динаміка зміни кількості страхових компаній щодо виплат за програмою недержавного пенсійного страхування в Україні за 2005-2024 рр.

Джерело: побудовано автором самостійно на основі даних [13; 25; 35]

Виплати за програмою недержавного пенсійного страхування в Україні зростали протягом всього періоду, але залишалися дуже низькими. У 2005 році виплати становили 0,2 млн грн, а у 2024 році - 1,6 млн грн. Це свідчить про низьку популярність та доступність недержавного пенсійного страхування в Україні (див. рис. 2.9).

Згідно проведених досліджень можемо констатувати, що основними проблемами пенсійної системи в Україні є: низький рівень пенсійного забезпечення, дефіцит бюджету Пенсійного фонду, старіння населення, нерівномірний розвиток економіки та низька популярність недержавного пенсійного страхування. Для вирішення цих проблем необхідно провести комплексні реформи пенсійної системи, зокрема підвищити ефективність збору та використання ЄСВ, стимулювати громадян до добровільного накопичення

пенсійних коштів, підвищити прозорість та конкурентоспроможність страхового ринку та забезпечити соціальну справедливість та солідарність між поколіннями.

2.3 Вплив недержавного пенсійного страхування на соціальну захищеність населення

Система недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ) становить третій рівень пенсійної системи. Її розбудова здійснюється починаючи з 2004 року після набрання чинності Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [10]. Основу такої системи становлять недержавні пенсійні фонди.

Основною метою інвестування пенсійних активів є отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат разом із забезпеченням дохідності пенсійних активів вище рівня інфляції та залучення довгострокових інвестиційних ресурсів, необхідних для модернізації економіки.

Станом на 30.06.2023 в Державному реєстрі фінансових установ містилася інформація про 63 недержавні пенсійні фонди (далі – НПФ) та 19 адміністраторів НПФ. При цьому, слід зазначити, що аналітична інформаційна довідка сформована за даними 19 адміністраторів щодо діяльності 58 діючих недержавних пенсійних фондів [30].

Крім того, міститься інформація про 1 одноосібного засновника, який прийняв рішення про самостійне здійснення адміністрування створеного ним корпоративного недержавного пенсійного фонду (отримав ліцензію на провадження діяльності з адміністрування такого недержавного пенсійного фонду та відповідно до законодавства не потребує внесення до Державного реєстру фінансових установ).

Згідно з даними, наданими адміністраторами на виконання вимог Положення про порядок складання, подання та оприлюднення адміністратором недержавного пенсійного фонду адміністративних даних, у тому числі звітності

з недержавного пенсійного забезпечення, затвердженого рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку 23 липня 2020 року № 379, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 04 вересня 2020 року за № 847/3513, недержавні пенсійні фонди зареєстровано у 8 регіонах України (рис. 2.10). Найбільша кількість НПФ зосереджена у м. Києві – 41, або 70,7% від загальної кількості діючих НПФ.

Рисунок 2.10 – Територіальний розподіл НПФ у 2023 році (шт.) [30]

Основні показники діяльності НПФ, згідно з поданими звітними даними, та темпи їх приросту наведені в Додатку А.

Станом на 30.06.2023 адміністраторами недержавних пенсійних фондів укладено 96,3 тис. шт. пенсійних контрактів.

Структура пенсійних контрактів станом на 30.06.2023 р. представлена наступним чином:

- з вкладниками – фізичними особами – 89,5 тис. шт.;

- з вкладниками фізичними особами-підприємцями – 0,1 тис. шт.;

- з вкладниками – юридичними особами – 6,7 тис. шт.

Збільшення кількості пенсійних контрактів пов'язане зі збільшенням пенсійних контрактів з фізичними особами.

Так:

- порівняно зі станом на 30.06.2022 збільшення кількості контрактів з фізичними особами станом на 30.06.2023 становило 0,2 % (0,2 тис. шт.).

- порівняно зі станом на 30.06.2021 збільшення кількості контрактів з фізичними особами станом на 30.06.2023 становило 4,7% (4,0 тис. шт.) та зменшення з юридичними особами – 1,5% (0,1 тис. шт.).

Пенсійні контракти укладено з 88,9 тисячі вкладників, з яких:

- юридичні особи – 2,0тисячі, або 2,2% від загальної кількості вкладників,

- фізичні особи – 86,9 тисячі, або 97,8%.

Кількість вкладників станом на 30.06.2023 збільшилася порівняно з аналогічним періодом 2022 року на 0,2% (0,2 тис. вкладників) та станом на 30.06.2022 порівняно з аналогічним періодом 2021 року кількість вкладників збільшилася на 2,9% (2,5 тис. вкладників) (станом на 30.06.2022 кількість вкладників становить 88,7 тисячі, з яких юридичні особи становили 2,0 тисячі вкладників, фізичні особи – 86,7 тисячі вкладників; станом на 30.06.2021 – 86,2 тисячі вкладників, з яких юридичні особи становили 2,1 тисячі вкладників, фізичні особи – 84,1 тисячі вкладників) [30].

Загальна кількість вкладників за період з 30.06.2022 по 30.06.2023 зросла за рахунок збільшення кількості вкладників фізичних осіб на 0,2% (Додаток Б) (рис. 2.11).

Станом на 30.06.2023 загальна кількість учасників НПФ становила 886,5 тис. осіб (станом на 30.06.2022 – 889,3 тис. осіб), з яких отримали/ отримують пенсійні виплати 92,8 тис. осіб (10,5% від загальної кількості учасників) (рис. 2.12).

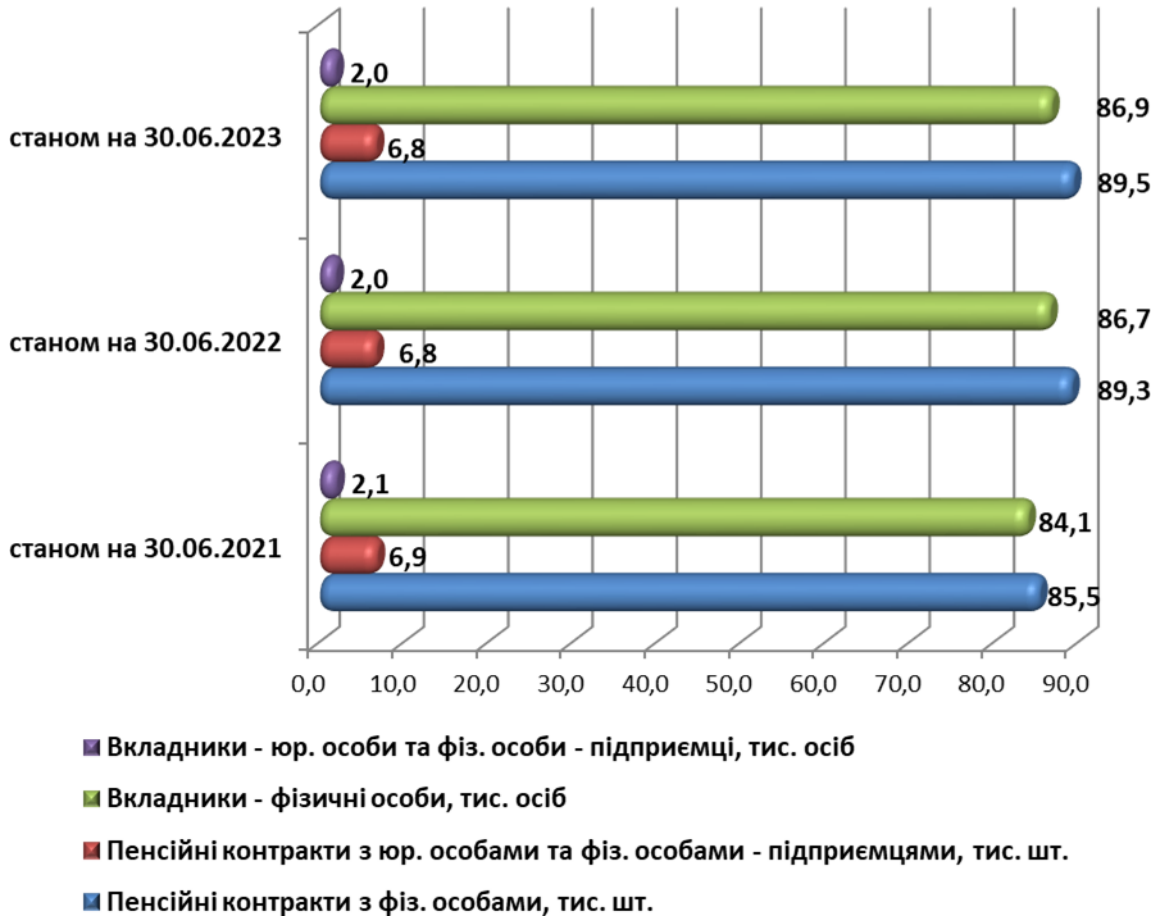

Рисунок 2.11 – Динаміка кількості укладених пенсійних контрактів та кількості вкладників за 30.06.2021-30.06.2023 рр. [30]

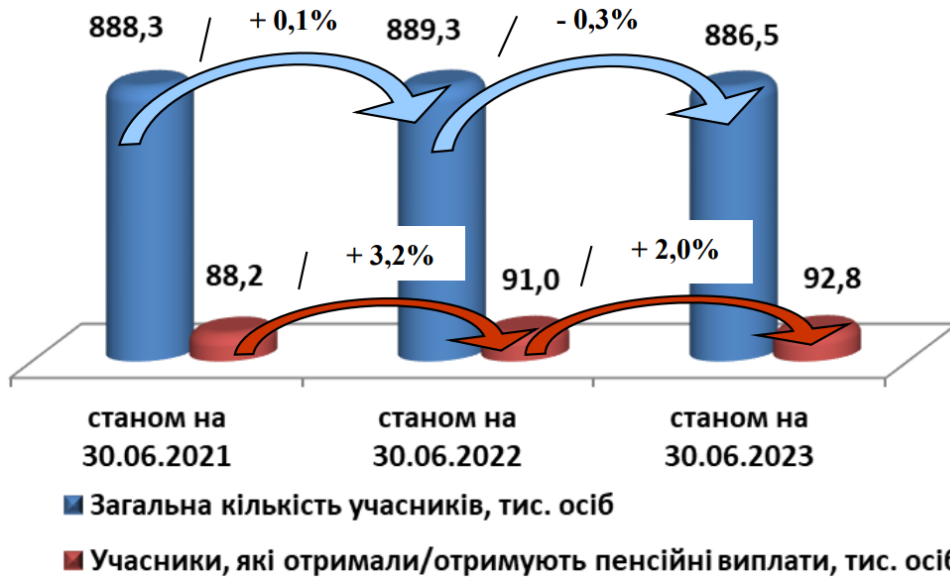

Рисунок 2.12 – Динаміка кількості учасників недержавних пенсійних фондів за 30.06.2021-30.06.2023 рр. [30]

Станом на 30.06.2023 переважну більшість учасників НПФ становили особи віком від 25 до 50 років, а саме 49,6%, та особи вікової групи від 50 до 60 років, що становили 25,2%. Частка учасників НПФ вікової групи старше 60 років становила 24,8%, вікової групи до 25 років – 0,4% (рис. 2.13).

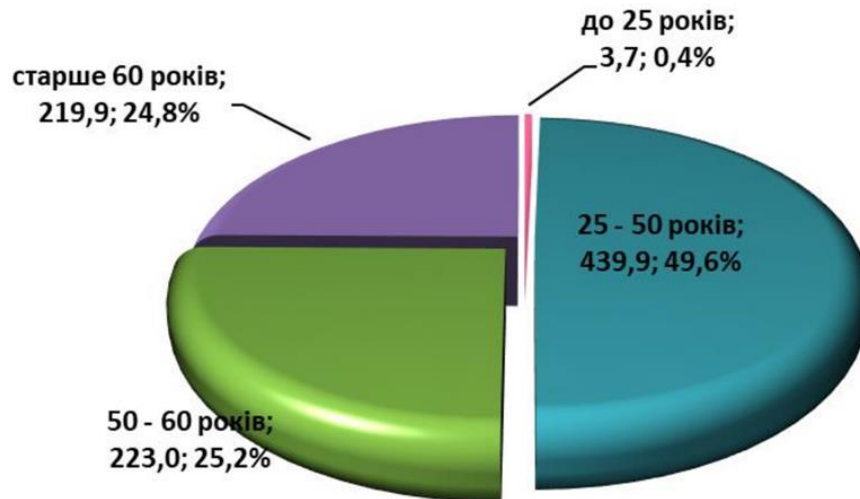

Рисунок 2.13 – Розподіл учасників НПФ за віковими групами (тис. осіб) станом на 30.06.2023 р. [30]

На рис. 2.14 відображено кількість учасників НПФ (за статевою ознакою у розрізі вікових груп).

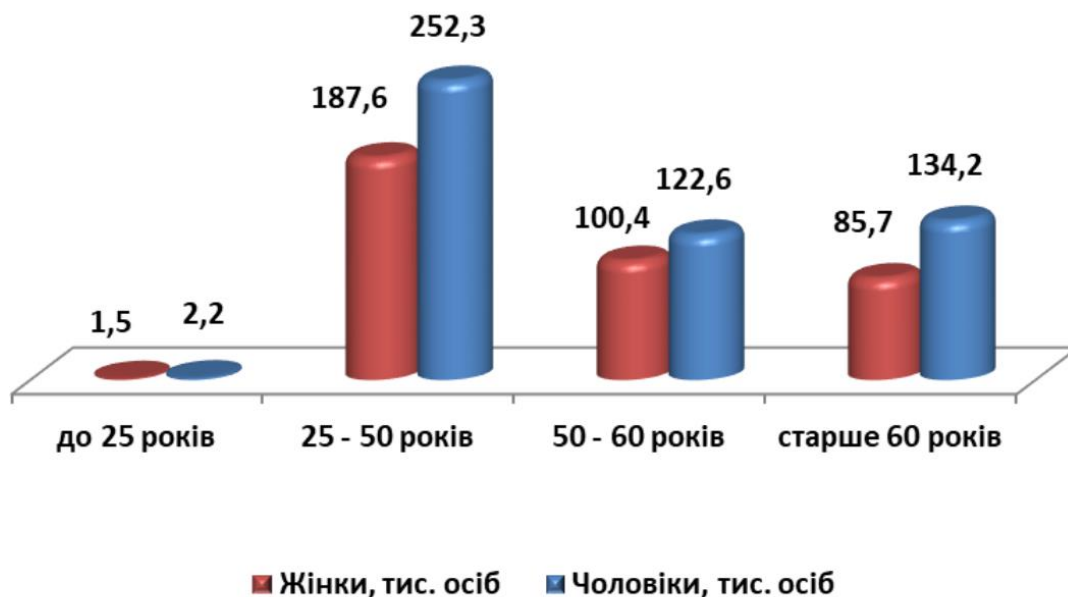

Рисунок 2.14 – Кількість учасників НПФ за статевою ознакою у розрізі вікових груп станом на 30.06.2023 р. [30]

Як видно з рис. 2.14 та табл. 2.5, у кожній віковій групі більшість становлять чоловіки, а саме 57,7% від загальної кількості учасників НПФ. Причому у віковій групі старше 60 років їхня кількість перевищує кількість жінок у 1,6 разу.

Таблиця 2.5 – Кількість учасників НПФ за статевою ознакою у розрізі вікових груп станом на 30.06.2023* [30]

Вікова група	Од. виміру	Ж	Ч	Всього	Питома вага від вікової категорії, %	
					жінок	чоловіків
1	2	3	4	5	6	7
до 25 років	тис. осіб	1,5	2,2	3,7	40,5	59,5
25-50 років	тис. осіб	187,6	252,3	439,9	42,6	57,4
50-60 років	тис. осіб	100,4	122,6	223,0	45,0	55,0
старше 60 років	тис. осіб	85,7	134,2	219,9	39,0	61,0
Всього	тис. осіб	375,2	511,3	886,5	42,3	57,7

Примітки:

* Розрахунок здійснено на підставі даних, округлених до десятинних чисел

Пенсійні виплати (одноразові та на визначений строк) станом на 30.06.2023 становили 1 558,0 млн. грн., що на 13,7% більше в порівнянні з аналогічним періодом 2022 року (рис. 2.15), при цьому одноразові виплати зросли на 7,1%, пенсійні виплати на визначений строк – на 21,1%.

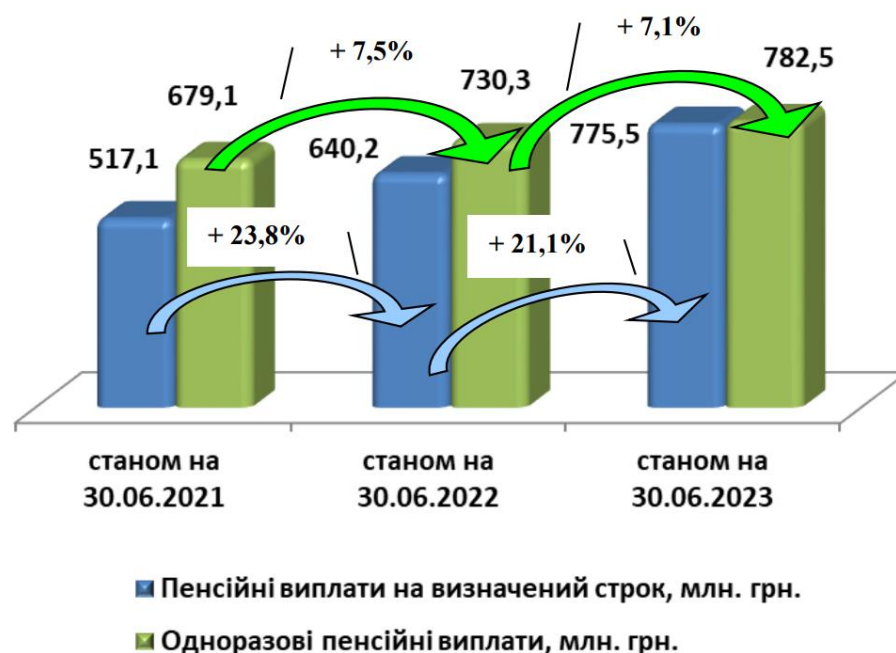

Рисунок 2.15 – Динаміка пенсійних виплат за 30.06.2021-30.06.2023 рр. [30]

Сукупно недержавними пенсійними фондами станом на 30.06.2023 було здійснено пенсійних виплат (одноразових та на визначений строк) 92,8 тисячі учасників, тобто 10,5% від загальної кількості учасників, які отримали/отримують пенсійні виплати (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Динаміка пенсійних виплат за 30.06.2021-30.06.2023 рр.* [30]

Показник	Од. виміру	Станом на			Приріст станом на 30.06.2023/ станом на 30.06.2022,(%)
		30.06.2021	30.06.2022	30.06.2023	
1	2	3	4	5	6
Одноразові пенсійні виплати	млн. грн.	679,1	730,3	782,5	7,1
Пенсійні виплати на визначений строк	млн. грн.	517,1	640,2	775,5	21,1
Всього	млн. грн.	1 196,2	1 370,5	1 558,0	13,7

Примітки:

* Розрахунок здійснено на підставі даних, округлених до десятинних чисел гривневого еквівалента

Одним із основних якісних показників, які характеризують систему НПЗ, є сплачені пенсійні внески. Сума пенсійних внесків станом на 30.06.2023 р. становить 2 923,8 млн. грн., збільшившись на 7,1% (194,0 млн. грн.) в порівнянні з аналогічним періодом 2022 року. Порівняно зі станом на 30.06.2021 сума пенсійних внесків станом на 30.06.2022 збільшилась на 9,3% (233,1 млн. грн.).

У загальній сумі пенсійних внесків станом на 30.06.2023 основну частину, або 80,6%, становлять пенсійні внески від юридичних осіб, на які припадає 2 355,5 млн. грн.

На збільшення суми пенсійних внесків станом на 30.06.2023 вплинуло збільшення суми пенсійних внесків від фізичних осіб на 18,8% (88,1 млн. грн.) та від юридичних осіб — на 4,7% (105,8 млн. грн.).

На збільшення суми пенсійних внесків станом на 30.06.2022 вплинуло збільшення суми пенсійних внесків від фізичних осіб на 29,9% (107,6 млн. грн.) та від юридичних осіб — на 5,3% (113,7 млн. грн.).

Загальна вартість активів, сформованих недержавними пенсійними фондами, станом на 30.06.2023 становила 4 481,9 млн. грн., що на 11,8%, або на 474,1 млн. грн. більше в порівнянні з аналогічним періодом 2022 року та на 20,7%, або на 769,0 млн. грн. більше в порівнянні з аналогічним періодом 2021 року (рис. 2.16).

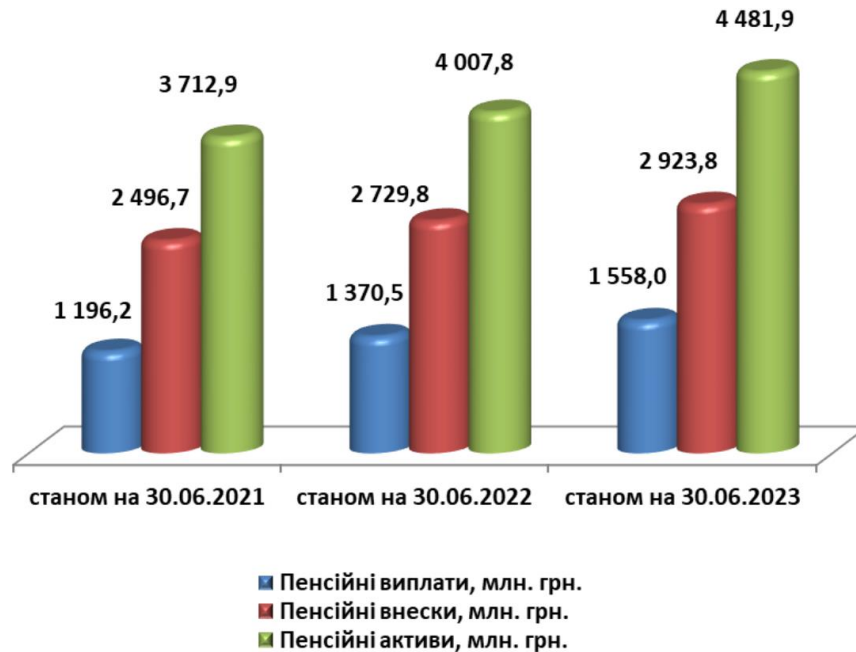

Рисунок 2.16 – Динаміка основних показників системи НПЗ за 30.06.2021-30.06.2023 рр. (млн. грн) [30]

Середній розмір пенсійного внеску за 6 місяців 2023 року на одного вкладника: юридичну особу та фізичну особу- підприємця становить 28138,32 гривні; фізичну особу становить 562,39 гривні.

Висновки до розділу 2

Солідарна система страхового захисту населення України - це система, яка базується на принципі взаємної допомоги між поколіннями. У цій системі, працюючі громадяни сплачують єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ), який використовується для

фінансування пенсій, допомоги по безробіттю, соціальних виплат та інших видів соціального захисту.

Проведені дослідження показали, що понад 10 мільйонів пенсіонерів зафіксовано в Україні на початок 2024 року за даними Пенсійного фонду України.

51% з них отримують пенсії менше 4000 грн.

Водночас середня пенсія в Україні у 2024 році складає 5385 грн. Найменша середня пенсія на Тернопільщині — 4070 грн, а найбільша — у Києві: 7248 грн. Наразі у 8 регіонах країни середня пенсія вище за середню по країні.

Окрім того, понад 8 мільйонів пенсіонерів отримують виплати через банки, і більшість з них обирають саме державні банки, такі як Приват та Ощадбанк. Однак інші банки також мають свою частку в обслуговуванні пенсіонерів.

Структура призначених пенсій свідчить про те, що найбільшою частиною є виплати пенсій за віком, хоча виплати за інвалідністю і довічне утримання суддів також є важливою складовою.

У результаті аналізу було встановлено, що солідарна система страхового захисту населення в Україні має свої переваги та недоліки. З одного боку, вона забезпечує розподіл пенсійних виплат між всіма членами суспільства, що сприяє соціальній справедливості та забезпеченню базового рівня пенсійного забезпечення. З іншого боку, солідарна система стикається з проблемами демографічного виклику, зменшенням кількості працездатного населення та зростанням відсотка пенсіонерів, що може призвести до збільшення фінансового навантаження на систему та зниження рівня пенсій.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1 Проблеми пенсійного страхування та шляхи їх вирішення

Процес пенсійної реформи передбачає запровадження накопичувальних механізмів фінансування пенсій. В умовах європейської інтеграції головною проблемою розвитку фінансових відносин в країні є необхідність удосконалення функцій законодавчої, виконавчої та фінансової влади з метою стимулювання соціально-економічного розвитку і тим самим підвищення рівня життя та соціальних гарантій учасників системи пенсійного страхування.

Трирівнева пенсійна система все ще перебуває на стадії реформування, що підтверджується запровадженням другого етапу – загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення, що дозволить забезпечити потужне джерело фінансування пенсійної сфери. Функціонування інтегрованого механізму фінансових установ сприятиме забезпеченню фінансовими ресурсами розвитку пенсійної системи України, що відповідає таким пріоритетним напрямкам: надійність, фінансова стійкість, інвестиційна привабливість, захист пенсійних активів, фінансова стабільність.

Управління пенсійним фондом – це комплексний фінансовий механізм, спрямований насамперед на забезпечення ефективного управління активами та формування пенсійних резервів з метою формування пенсії. З метою визначення шляхів удосконалення механізмів державного регулювання загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення наразі здійснюється низка заходів, спрямованих на трансформацію пенсійної системи, що набуває сьогодні все більшого значення, як єдиного кластера інститутів пенсійного захисту.

Прийняті заходи щодо організації подальшого розвитку пенсійної системи в Україні є перспективними напрямками ефективного функціонування

загальнообов'язкового накопичувального пенсійного страхування, що забезпечить економіку країни фінансовими ресурсами для інвестицій. Це сприятиме підвищенню фінансової стабільності та вирішенню низки питань щодо можливості використання пенсійної системи як кластерного механізму стимулювання праці до інвестицій у майбутнє. Нині функціонування накопичувальної пенсійної системи базується на принципах добровільної участі, тобто залучення додаткових фінансових резервів для отримання додаткових пенсійних виплат. Важливість механізмів накопичувального пенсійного страхування полягає насамперед у формуванні пенсійних резервів та управлінні активами, а отже, у збільшенні накопичувальної частини пенсії. Реформа пенсійної системи передбачає низку заходів щодо прийняття нової законодавчої бази та підготовки нормативно-правових актів. Регулювання правовідносин, пов'язаних із пенсійним страхуванням і забезпеченням, є одним із головних факторів соціальної стабільності, оскільки впливає на всі покоління громадян [21].

Таке накопичувальне пенсійне забезпечення суттєво підвищить рівень фінансової системи країни за рахунок заощаджень та інвестування внесків, що допоможе досягти максимального прибутку з мінімальними ризиками та захистить від інфляційних процесів. Фінансові відносини між суб'єктами системи загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення забезпечують ефективне управління коштами пенсійних накопичень, що зменшує навантаження на солідарний рівень пенсійної системи.

Особливістю формування кластеру між суб'єктами системи загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення є створення та впровадження наукомісткого конкурентоспроможного продукту, який регулює відносини на трьох рівнях пенсійної системи, тобто цілісного механізму.

Кластер - це форма мережі, що спостерігається в межах географічного регіону, в якій просторова близькість компаній та організацій забезпечує наявність певних форм спільності та збільшує частоту та ступінь взаємодії.

Кластер визначається як система взаємопов'язаних компаній та організацій, вартість яких у цілому перевищує просту суму його частин. Тобто механізмами взаємодії суб'єктів пенсійної системи є функціонування фінансового кластеру, який забезпечить створення збалансованої та стійкої до фінансових ризиків пенсійної системи. Накопичувальна система працює на основі накопичення коштів страхувальника в накопичувальному фонді. Дослідження пенсійної системи свідчать про дефіцитність бюджету Пенсійного фонду України, що унеможлиблює пов'язку розмірів внесків і пенсій. Таким чином, стабілізація фінансової системи країни забезпечить мінімізацію ризиків та підвищення прибутковості активів [21].

На рис. 3.1 створено умови для ефективного функціонування фінансового кластеру підрозділів пенсійної системи, що сприятиме синергетичному ефекту від запровадження загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення.

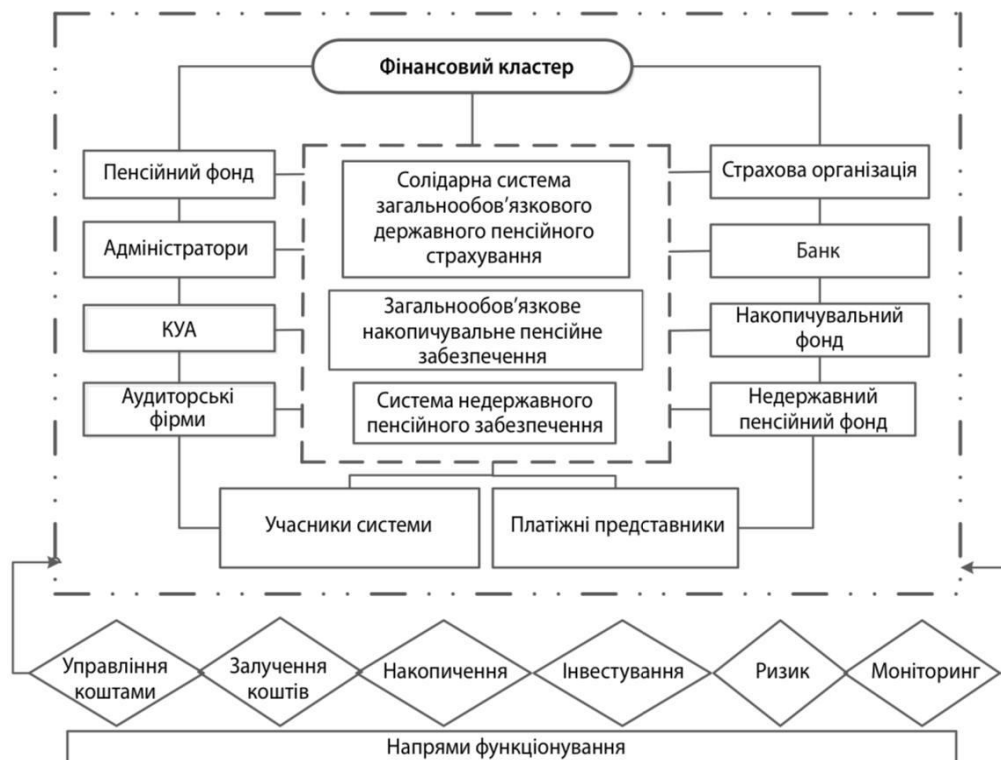

Рисунок 3.1 – Фінансовий кластер суб'єктів пенсійної системи [21]

Як видно, рис. 3.1 відображає функціонування пенсійної системи, яка побудована на засадах соціальної безпеки. Об'єднання суб'єктів пенсійної системи України в один фінансовий кластер сприятиме прискоренню повноцінного функціонування всіх рівнів пенсійного забезпечення. Що стосується ядра кластера, то цю роль відіграють рівні пенсійної системи, яка є поєднанням ієрархічної структури з міцними зв'язками. Основними функціональними напрямками фінансового кластеру підрозділів пенсійної системи є: управління фондами, фандрейзинг, накопичення, інвестиції, ризики, моніторинг. Таким чином перерозподіляються ризики між рівнями пенсійної системи, вирішуються проблеми збору внесків – удосконалюється система оподаткування, забезпечується підвищення коефіцієнта заміщення та пенсійних накопичень, що прискорює зв'язок працівник – роботодавець – реформована пенсійна система.

Функція обов'язкова накопичувальна пенсія положення передбачає, що роботодавець утримує 2% від фактичної зарплати, а працівник сплачує 1%. У цьому випадку відбудеться зменшення придушення заробітної плати, збільшення страхових внесків, державного контролю та цифровізації учасників пенсійної системи.

Встановлено особливості запропонованого фінансового кластеру суб'єктів пенсійної системи:

- ефективність адміністрування пенсійної системи;
- мотиваційні пільги для роботодавців при сплаті пенсійних внесків;
- розширення участі компаній в управлінні активами;
- розширення пенсійних систем для виплати довгострокових пенсій;
- впровадження внутрішнього контролю;
- єдиний реєстр усіх учасників системи пенсійного страхування.

Запровадження комбінованої пенсійної системи, особливо в рамках регулювання загальнообов'язкового накопичувального пенсійного страхування, потребує запровадження заходів контролю за системою соціально-економічних відносин. Як уже зазначалося, обов'язкове накопичувальне пенсійне

забезпечення є ключовим елементом ядра фінансового кластеру суб'єктів пенсійної системи.

Державне регулювання сприяє виявленню порушень, пов'язаних з інвестиційною діяльністю, фінансовими операціями та фінансовими зобов'язаннями в системі накопичувального пенсійного забезпечення. Для успішного виконання адміністративним апаратом необхідних функцій держава формує власний бюджет, власну бюджетну політику та власну бюджетну систему. Важливе значення для держави має раціональне управління бюджетом в ринкових умовах. З цієї причини необхідно вивчати та вдосконалювати відповідні бюджету функції органів законодавчої та виконавчої влади та фінансових органів, методи управління бюджетними коштами та відносини, що виникають у зв'язку з рухом бюджетних потоків. З огляду на євроінтеграційний курс, розвиток фінансових відносин в Україні потребує вдосконалення бюджетного управління з метою підвищення ефективності надання державних послуг за рахунок раціонального використання бюджетних коштів.

Державне регулювання фінансового забезпечення пенсійних систем є ефективним інструментом державного впливу на процеси в пенсійній сфері та слугує реалізації заходів пенсійної політики. Сукупність економічних, правових, соціальних, адміністративних та організаційних методів державного регулювання пенсійної системи здійснюється через регулювання макроекономічного, демографічного та соціально-психологічного впливу на розвиток пенсійної системи; діяльність системи інститутів, що забезпечують узгодженість інтересів суб'єктів пенсійної системи. [21]

Крім того, пенсійне страхування в системі соціального захисту населення України має чимале значення в умовах війни, так як вимагає глибокого аналізу та комплексних рішень. Вочевидь, що російсько-українська війна призвела до багатьох наслідків, які, в свою чергу, вплинули на пенсійну систему, серед яких:

1) зростання кількості пенсіонерів, які потребують соціальної допомоги та підтримки, зокрема ветеранів війни, учасники бойових дій, членів сімей загиблих

захисників та захисниць України, внутрішньо переміщених осіб, добровольці сил територіальної оборони, постраждалих від військових дій та ін. [2; 18; 26];

2) зменшення доходів Пенсійного фонду України через зниження економічної активності, зростання безробіття, невиконання страхових внесків з окупованих територій та ін. [29];

3) погіршення фінансової стійкості та ефективності пенсійної системи, яка базується на солідарному принципі, через низький рівень заміщення населення, старіння населення, низьку пенсійну культуру та ін. [29];

4) погіршення умов життя та здоров'я пенсіонерів, які проживають на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, а також на прилеглих до лінії розмежування територіях, де вони зазнають постійних обстрілів, порушень прав людини, обмежень у доступі до медичної допомоги, продовольства, комунальних послуг, банківських послуг тощо [4; 5];

5) недостатній розвиток недержавних та приватних пенсійних фондів, які могли б доповнювати державну пенсію та забезпечувати більшу пенсійну безпеку [29];

6) неефективне інвестування пенсійних активів, які могли б збільшувати пенсійні накопичення та зменшувати залежність від інфляції [29];

7) ускладнення процесу отримання пенсійних виплат та інших соціальних виплат для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які змушені були покинути свої домівки через війну, але зіткнулися з бюрократичними перешкодами, дискримінацією, недостатнім житлом, безробіттям, низьким рівнем доходів тощо.

Для поліпшення ситуації з пенсійним забезпеченням в Україні в умовах війни необхідно реалізувати наступні заходи:

1) забезпечити своєчасне та повне фінансування пенсійних виплат та інших соціальних виплат для всіх категорій пенсіонерів, які мають право на них, з урахуванням індексації та інфляції;

2) спростити та оптимізувати процедури отримання пенсійних виплат та інших соціальних виплат для ВПО, зокрема скасувати обов'язкову реєстрацію

ВПО, запровадити електронні сервіси, забезпечити доступ до банківських послуг, зняти обмеження на перебування ВПО на тимчасово окупованих територіях тощо;

3) забезпечити безпеку та гідні умови життя для пенсіонерів, які проживають на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, а також на прилеглих до лінії розмежування територіях, зокрема забезпечити їх право на свободу пересування, доступ до медичної допомоги, продовольства, комунальних послуг, інформації, правосуддя тощо;

4) розробити та впровадити комплексну стратегію реформування пенсійної системи в Україні, яка б враховувала демографічні, економічні, соціальні та військові чинники, а також міжнародний досвід та рекомендації.

Отже, пенсійна система в її теперішньому вигляді функціонує в умовах величезного дефіциту та мізерних пенсій. Вона не виконує притаманних їй функцій ефективним шляхом. Люди літнього віку вимушені жити у важких умовах, покладатися на допомогу рідних та держави. Війна та її наслідки породять нові виклики для цієї системи. Щоб їм протистояти, важливо запровадити ефективні інструменти, без яких пенсійна система досягне колапсу протягом найближчих десятиліть [17].

Солідарний рівень пенсійної системи недостатній для гарантування високого рівня життя людей на пенсії. Він характеризується постійним дефіцитом та дотаціями від уряду. Беручи до уваги демографічні фактори та економічний спад, цей рівень буде неспроможний виконувати свою функцію в найближчому майбутньому. Тому, зараз оптимальний момент для запровадження другого рівня – накопичувальної пенсійної системи.

Зволікання із запровадженням накопичувальної пенсійної системи триває уже двадцять років. Немає потреби чекати розвитку ринку капіталів. Натомість, функціонування накопичувального рівня може стати стимулом для розвитку такого ринку. Інституційне середовище для діяльності другого рівня вже було створене на прикладі третього рівня пенсійної системи. Єдиним суперечливим питанням залишаються джерела фінансування накопичувального рівня. Уряд

може приймати у цьому участь тільки на перших етапах з метою стимулювання приватної ініціативи. Надалі громадяни повинні самі брати на себе відповідальність за власне фінансове майбутнє на пенсії. Участь населення, як і участь роботодавців, має бути обов'язковою у другому рівні. Громадянин повинен взяти на себе більшу відповідальність щодо власного майбутнього на пенсії. Власна пенсія повинна розглядатися як диверсифікований портфель активів, що включатиме державну пенсію, приватну пенсію, власні заощадження, тощо. Участь у системі недержавного пенсійного забезпечення має залишатися добровільною. На даний момент діяльність НПФ є радше номінальною. Масштаби їх діяльності мають бути значно розширені через активну рекламну компанію, удосконалення інституційного середовища та інвестиційного клімату. У майбутньому на ринок НПФ в Україні чекає консолідація невеликих пенсійних фондів та активніший розвиток корпоративних та професійних НПФ. Даний процес може відбуватися паралельно із розвитком профспілкового руху при гармонізації українського законодавства із законодавством Європейського Союзу [17].

3.2 Підвищення вагомості страхових компаній в недержавному пенсійному страхуванні

Страхові компанії є одними з основних учасників системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні, оскільки вони пропонують своїм клієнтам різні види пенсійних виплат, такі як довічна пенсія, пенсія на визначений термін або одноразова виплата. Страхові компанії також здійснюють інвестиційну діяльність з метою збільшення прибутку та забезпечення фінансової надійності.

Проведені дослідження дозволили визначити умови підвищення вагомості страхових компаній в недержавному пенсійному страхуванні, що, в свою чергу, може бути досягнуто за рахунок таких факторів:

1. Вдосконалення законодавчо-нормативного забезпечення діяльності страхових компаній, зокрема щодо встановлення вимог до їх ліцензування, регулювання страхових тарифів, контролю за якістю страхових послуг, захисту прав та інтересів страхувальників та одержувачів пенсій.

Власне, вдосконалення законодавчо-нормативного забезпечення діяльності страхових компаній – це фактор, який передбачає створення сприятливих умов для розвитку та конкуренції на ринку недержавного пенсійного страхування, забезпечення захисту прав та інтересів страхувальників та одержувачів пенсій, встановлення вимог до ліцензування, регулювання страхових тарифів, контролю за якістю страхових послуг та інших аспектів діяльності страхових компаній.

Власне, важливими передумовами є забезпечення розвитку фінансового та страхового ринків через формування механізму управління для мінімізації ризиків вкладників. Для зниження ризику накопичувальної пенсійної системи та забезпечення пенсійних виплат важливо забезпечити макроекономічну стабільність та якісний розвиток фінансового сектору. При дослідженні основних механізмів державного регулювання загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення виникають питання щодо надійності, безпеки та прибутковості пенсійного забезпечення з групи ризиків. Саме ризик-орієнтований підхід виявляє ознаки ризикованості фінансування, що є невід'ємною частиною побудови цілісного механізму функціонування накопичувального пенсійного забезпечення.

З метою пошуку шляхів удосконалення механізму державного регулювання загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення пропонується побудова ієрархії – певного типу системи, що складається з впливу ризиків, згрупованих у самостійні підмножини (групи). На основі методів системного аналізу низку ризиків щодо шляхів удосконалення механізму державного регулювання загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення переведено в ієрархічну структуру, яка зображена на рис. 3.2

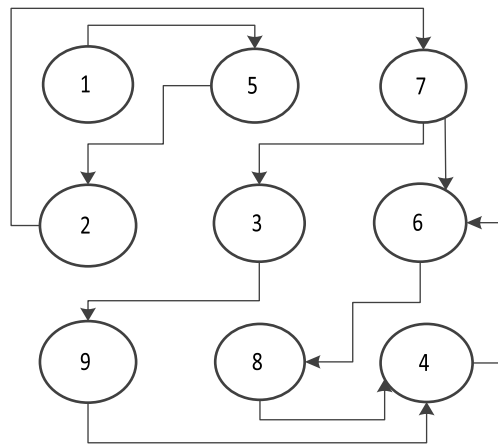

Рисунок 3.2 – Взаємозв’язок ризиків з можливостями вдосконалення механізму державного регулювання загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення [21]

На рис. 3.2 позначені: 1 – довгострокові інвестиції, які є потужним джерелом інвестиційних ресурсів для інституційного розвитку; 2 – диверсифікація джерел покриття ризику втрати працездатності; 3 – Забезпечення фінансової стабільності та збалансованості; 4 – Оцінка активу для хеджування ризику втрати пенсійних активів; 5 – Брак фінансових ресурсів; 6 – Корупційні схеми з відмивання пенсійних коштів; 7 – тіньова економіка українських компаній, що вимагає державного контролю за сплатою внесків; 8-аудит та актуарна оцінка, що забезпечить мінімізацію державних витрат; 9 - порядок призначення та розмір пенсійних виплат.

Загальний вигляд структури ієрархії впливу ризиків у частині шляхів удосконалення механізму державного регулювання загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення представлено на рис. 3.3.

На рис. 3.3 видно, що ієрархія впливів ризиків у розрізі шляхів удосконалення механізму державного регулювання загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення є 7-рівневою. Основною метою визначення впливу ризиків на шляхи удосконалення механізму державного регулювання загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення є визначення ризик-орієнтованого підходу, який забезпечує більший моніторинг

диверсифікації фінансових інструментів та напрямків інвестування пенсійних активів.

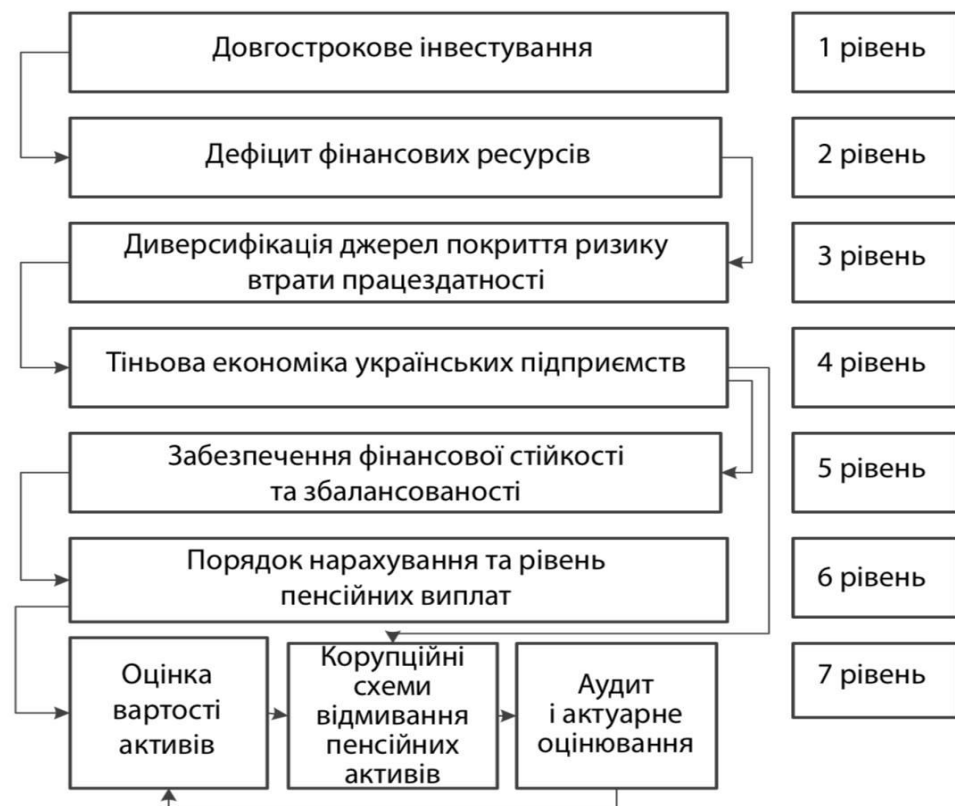

Рисунок 3.3 – Ієрархія впливу ризиків щодо шляхів удосконалення механізму державного регулювання загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення [21]

На наступних рівнях, а саме з другого по шостий, визначено такі ризики:

- брак фінансових ресурсів;
- диверсифікація джерел покриття ризику втрати працездатності;
- тіньова економіка українських компаній, що потребує державного контролю за сплатою внесків;
- забезпечення фінансової стабільності та збалансованості;
- порядок забезпечення та розмір пенсійних виплат.

Регулювання цих ризиків сприятиме підвищенню фінансової стабільності, збалансуванню солідарної системи та капіталізації пенсійних накопичень у цінні папери на фондовому ринку. На найвищому рівні ієрархії знаходиться ризик -

довгострокові інвестиції, які є потужним джерелом інвестиційних ресурсів для інституційного розвитку. Поетапний моніторинг усіх рівнів ієрархії ризиків забезпечить прискорення функціонування накопичувальних складових багаторівневої системи, що дозволить формувати пенсійні резервні фонди.

Запропоновано шляхи вдосконалення механізму державного регулювання загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення, які сприяють комплексній побудові ризик-орієнтованого підходу та забезпечують стабільність пенсійної системи в цілому:

- моніторинг елементів накопичувального, перерозподільного та державного фінансування, які сприятимуть виконанню чітких вимог щодо капітальних інвестицій;
- запровадження можливості використання інвестиційних проектів фінансового ринку, які сприяють захисту пенсійних накопичень від інфляції та мінімізації ризиків вкладників;
- удосконалення діючої системи недержавного пенсійного страхування з метою захисту пенсійних накопичень від ризиків недержавного пенсійного фонду;
- зменшення соціально-економічних ризиків шляхом збільшення зайнятості (збільшення доходів громадян), що є основним джерелом інвестицій в економіку країни;
- запровадження державного нагляду та контролю за диверсифікацією фінансових інструментів, забезпечення захисту від конкуренції у фінансовому кластері підрозділів пенсійної системи;
- збалансування фінансових ресурсів громадян шляхом скорочення адміністративних витрат, що забезпечує підвищення рівня довгострокових інвестицій та збільшення пенсійних виплат.

Дослідження свідчать, що оптимізація пенсійної системи шляхом посилення ролі пенсійного страхування, тобто збільшення працездатного населення пенсійного віку та зменшення витрат пенсійного фонду за рахунок

диверсифікації пенсійних програм, створить механізми державного контролю за інвестуванням пенсійних активів.

Основними напрямками вдосконалення законодавчо-нормативного забезпечення діяльності страхових компаній у сфері НПЗ є:

1) створення умов для рівноправної конкуренції суб'єктів НПЗ;

2) прийняття нової редакції Закону «Про страхування», в якому містяться багато новацій, що сприятимуть розвитку страхування життя в Україні, зокрема щодо забезпечення фінансової надійності та прозорості діяльності страховиків, запровадження інвестиційного страхування життя, регулювання діяльності страхових посередників, підвищення ролі саморегульованих організацій у розвитку страхового ринку;

3) внесення змін в податкове законодавство для підвищення привабливості недержавного пенсійного забезпечення, зокрема щодо:

- збільшення податкового кредиту громадянам за сплачені ними пенсійні внески;
- зменшення ставки оподаткування пенсійних виплат;
- стимулювання корпоративного страхування, збільшення компенсацій для працедавців при сплаті добровільних внесків на пенсійне страхування своїх працівників [6].

2. Підвищення мотивації громадян до участі в недержавному пенсійному страхуванні - це фактор, який передбачає підвищення фінансової обізнаності та страхової культури населення, інформування про переваги та ризики цього виду пенсійного забезпечення, надання податкових пільг та інших заохочень, створення гнучких та індивідуальних пенсійних програм, забезпечення соціальної справедливості та солідарності між поколіннями.

Вважаємо, що держава має докласти максимум зусиль для створення сприятливих умов для розвитку вітчизняного ринку фінансових послуг, адже, по-перше, пенсійні кошти, накопичені протягом тривалого часу, будуть для економіки величезним інвестиційним ресурсом, який потребуватиме «довгі позики» десятиліттями; по-друге, ця система діятиме як «фінансовий

амортизатор» у разі економічних потрясінь; по-третє, ця система забезпечує баланс між економічною ефективністю та соціальною справедливістю, що є одним із головних пріоритетів розвитку сучасного суспільства в контексті розвитку в Україні соціально орієнтованої моделі ринкової економіки та інтеграції до Європейського Союзу [12].

З метою покращення поінформованості та підвищення мотивації населення до участі у НПЗ доцільним є:

1) організація системного інформування громадян у засобах масової інформації, зокрема на телебаченні. Показ інформаційно-роз'яснювальної програми про реформування пенсійної системи та недержавне пенсійне забезпечення, на Першому національному телеканалі, або в регіональних ТРК;

2) створення в регіонах інформаційно-консультативних центрів з питань недержавного пенсійного забезпечення;

3) для підвищення довіри населення до накопичувального страхування життя в Україні необхідно забезпечити прийняття Закону України «Про Фонд гарантування страхових виплат за договорами страхування життя» [6; 33].

3. Підвищення ефективності діяльності страхових компаній у сфері недержавного пенсійного страхування передбачає забезпечення фінансової стабільності та надійності страхових компаній, розширення інвестиційної діяльності, впровадження нових страхових продуктів, використання сучасних інформаційних технологій, підвищення професійного рівня персоналу та вдосконалення системи підготовки фахівців із страхування життя.

В цілому, основні напрями підвищення ефективності діяльності страхових компаній у сфері недержавного пенсійного та накопичувального страхування можна представити наступним чином:

1) законодавче забезпечення рівноправності учасників системи НПЗ шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення»;

Прихильники НПФ наголошують, що страхова організація не має права здійснювати збір пенсійних внесків в рамках існуючого механізму НПЗ. З іншого

боку, за рахунок кадрової забезпеченості та розвинутої інфраструктури, страхові компанії, на противагу НПФ, більш успішно діють у сфері недержавного пенсійного та накопичувального страхування фізичних осіб.

На сьогоднішній день існує нагальна потреба в удосконаленні законодавчої бази недержавного пенсійного забезпечення, зокрема стосовно рівноправного функціонування у системі НПЗ банків та страхових компаній.

2) забезпечення фінансової надійності та прозорості страхових компаній відповідно до європейських стандартів.

Для реалізації цього завдання необхідно забезпечити: збільшення капіталізації страхових компаній відповідно до вимог нової редакції Закону України «Про страхування»; зростання якості активів і страхування резерви; впровадження сучасних методів оцінки ризиків для забезпечення платоспроможності за європейськими стандартами; перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності та забезпечення прозорості діяльності.

3) вдосконалення пільгового оподаткування накопичувальних внесків та виплат, зокрема: збільшення податкового кредиту громадянам за сплачені ними пенсійні внески; зменшення ставки оподаткування пенсійних виплат; стимулювання корпоративного страхування, збільшення компенсацій для працедавців при сплаті добровільних внесків на пенсійне страхування своїх працівників.

4) організація інформування громадян щодо НПЗ через ЗМІ;

Державою та страховими компаніями приділяється недостатньо уваги пропагуванню можливостей НПЗ через ЗМІ, особливо телебачення та Інтернет.

5) створення в регіонах інформаційно--консультативних центрів з питань НПЗ;

б) розробка та впровадження нових страхових продуктів.

Головна вимога часу сьогодні – створити максимально індивідуальний страховий продукт.

Страховий продукт повинен відповідати наступним критеріям: широкі можливості вибору для споживачів щодо розміру та періодичності страхових

внесків, форми страхових виплат (одноразово, довічно, на певний термін), валюти накопичення, захисту від ризиків тощо; забезпечення приросту капіталу; гнучкість умов страхування, можливість швидко адаптувати умови договору страхування до побажань клієнта [6].

7) Удосконалення та розширення інвестиційної діяльності;

Інвестиційна діяльність страховиків є одним із важливих факторів забезпечення ефективного функціонування страхової компанії. Вона дозволяє акумулювати кошти для збільшення ресурсів страховика, забезпечення його платоспроможності та виконання зобов'язань, інвестування коштів у розвиток компанії та створення нових страхових продуктів тощо.

8) удосконалення бізнес-процесів і обслуговування;

Щоб підвищити ефективність страхових компаній, існуючі бізнес-процеси необхідно переробити для підвищення рівня обслуговування. Для встановлення прямих і тривалих контактів зі страхувальниками провідні страхові компанії світу активно впроваджують стратегію CRM (Customer Relationship Management), яка спрямована на вивчення конкретних потреб клієнтів. У рамках цієї стратегії відбувається перехід від масового до індивідуального маркетингу, до діалогу зі споживачем, від пасивних клієнтів до зацікавлених споживачів. Водночас широко поширені сучасні інформаційні технології та цифровізація бізнес-процесів.

9) розвиток каналів збуту;

Сьогодні близько 15% накопичених страхових продуктів реалізується через прямі канали продажів - власні агентські мережі та представництва страхових компаній. Основним каналом збуту для компаній накопичувального роздрібного страхування (як і в інших країнах) є страхові посередники (агентські та брокерські організації), які зазвичай працюють за системами багаторівневого маркетингу (MLM).

Враховуючи те, що в нинішній економічній ситуації небагато компаній готові фінансувати проекти з розширення власної агентської мережі, основним каналом збуту накопичувальних страхових продуктів залишаться страхові

посередники (найбільші з яких, як правило, афілійовані структури страхових компаній).

10) підвищення професійного рівня персоналу, підготовка спеціалістів зі страхування життя;

Одним із основних шляхів підвищення ефективності роботи страхових організацій на ринку пенсійного та накопичувального страхування життя є підвищення професійного рівня їх співробітників.

Сьогодні кожна з компаній зі страхування життя має свої підходи та відповідні структури для підготовки фінансових консультантів та страхових агентів до страхової діяльності. Це спеціальні навчально-тренувальні центри, департаменти та відділи, які реалізують багаторівневі програми навчання (від базового рівня для початківців до корпоративного навчання для підвищення кваліфікації керівників вищої ланки із залученням провідних іноземних спеціалістів) та власні системи оцінювання знань та кваліфікації персоналу [6].

Відтак необхідність існування ефективної мережі НПФ підтверджується їх соціально-економічним значенням (рис. 3.4)

Рисунок 3.4 – Комплекс впливу НПФ на економічну систему держави [23]

Загалом, страхова діяльність в силу її специфіки пов'язана з підвищеними ризиками, які ще більше посилюються при реалізації інновацій у розвитку

страхових компаній. А процес формування та використання страховою компанією нововведень є складною й комплексною проблемою, яка охоплює такі функціональні аспекти діяльності, як планування, розробку проектів, маркетинг та виробництво. Сучасна страхова компанія активно реагує на тенденції, які спостерігаються в конкурентному середовищі, орієнтується на потенціальних клієнтів, формуючи в них конкретні потреби та стимули [3].

Отож, впровадження окреслених рекомендацій забезпечить активізацію процесу акумулювання додаткових та збільшення уже сформованих фондів фінансових ресурсів НПФ, гідний рівень життя громадян на пенсії; сприятиме підвищенню фінансової стійкості пенсійної системи та пожвавленню соціально-економічного розвитку держави в цілому.

Висновки до розділу 3

У розділі 3 розглянуто проблеми та шляхи вдосконалення пенсійного страхування в Україні. Аналізуючи отриману інформацію, можна зробити наступні висновки:

Перш за все, виявлено декілька проблем, що впливають на ефективність пенсійного страхування в Україні. Одна з найважливіших проблем полягає у низькому рівні пенсійного забезпечення, яке не задовольняє потреби пенсіонерів і не забезпечує їх достойним рівнем життя. Це пов'язано з недостатньою фінансовою стійкістю пенсійної системи, недостатніми внесками до пенсійного фонду та недостатньою інвестиційною активністю.

Одним з можливих шляхів вирішення цієї проблеми є підвищення вагомості страхових компаній в недержавному пенсійному страхуванні. Це може бути досягнуто шляхом стимулювання приватних страхових компаній до участі в пенсійній системі та розвитку недержавного пенсійного страхування. Важливо залучити більше страхових компаній до ринку пенсійного страхування та створити сприятливі умови для їх діяльності.

Крім того, варто звернути увагу на вдосконалення регулюючого законодавства, що стосується пенсійного страхування. Необхідно створити чіткі правила та процедури, які регулюють діяльність страхових компаній, забезпечують захист прав споживачів та сприяють стабільності пенсійної системи.

Також важливо збільшити свідомість громадян про пенсійне страхування та його переваги. Інформаційні кампанії та освітня робота можуть допомогти підвищити свідомість населення про необхідність планування пенсійного забезпечення та вибір відповідних пенсійних програм.

Загалом, вирішення проблем пенсійного страхування в Україні потребує комплексного підходу та спільних зусиль з боку держави, страхових компаній та громадськості. Тільки шляхом впровадження ефективних реформ та заходів можна досягти покращення пенсійного страхування в країні, забезпечити достойні умови життя для пенсіонерів і забезпечити стабільність пенсійної системи на майбутнє.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження теми "Пенсійне страхування в системі соціального захисту населення: практика, проблеми та шляхи вдосконалення" була проаналізована сутність та види пенсійного страхування, визначена його роль і значення у системі соціального захисту населення.

Встановлено, що пенсійне страхування є важливим елементом соціального захисту населення та має на меті забезпечення достойного життя людей у пізній трудовій віці. Виокремлено два основні види пенсійного страхування: державне та недержавне. Державне пенсійне страхування здійснюється на принципах солідарності та обов'язковості, а недержавне пенсійне страхування базується на індивідуальних внесках громадян та управлінні страховими компаніями.

Було визначено участь страхових компаній у пенсійній реформі. Впровадження недержавного пенсійного страхування дало можливість залучити приватний капітал у сферу пенсійного забезпечення та розширити можливості громадян щодо вибору пенсійної програми та управління своїми пенсійними накопиченнями.

Пенсійна реформа, в якій страхові компанії беруть участь, має на меті поліпшення пенсійної системи шляхом залучення приватного капіталу та створення індивідуальних пенсійних рахунків. Вона надає можливість громадянам самостійно вибрати страхову компанію та інвестувати свої кошти для отримання додаткової пенсії. Однак, впровадження недержавного пенсійного страхування потребує додаткового регулювання та контролю з боку держави, щоб забезпечити захист прав споживачів та забезпечити стабільність системи.

Дослідження показало, що недержавне пенсійне страхування може мати позитивний вплив на соціальну захищеність населення в Україні. Воно дозволяє громадянам накопичувати додаткові кошти на пенсію, що забезпечує більш комфортні умови життя у пізній період. Крім того, залучення приватного

капіталу може сприяти розвитку економіки та забезпеченню стабільності пенсійної системи.

Однак, необхідно врахувати, що недержавне пенсійне страхування також може мати свої обмеження та ризики. Наприклад, індивідуальні пенсійні рахунки підлягають впливу фінансових ринків, що може призвести до зміни розміру накопичень та ризику втрати вкладених коштів. Крім того, доступ до недержавного пенсійного страхування може бути обмежений для деяких верств населення, особливо тих, хто має низькі доходи або працює у неофіційному секторі.

Також визначено, що солідарна система страхового захисту населення в Україні має свої переваги та недоліки, а пенсійна реформа з участю страхових компаній може сприяти поліпшенню пенсійної системи та соціальній захищеності населення. Однак, впровадження недержавного пенсійного страхування потребує ретельного регулювання та контролю, а також урахування можливих обмежень та ризиків для громадян. Це дозволить зберегти баланс між ефективністю системи та захистом інтересів пенсіонерів у майбутньому.

Водночас дослідження виявило проблеми, що існують у системі пенсійного страхування, – недостатня фінансова стійкість державної системи, низька розмір пенсій, демографічні виклики та інші фактори створюють складнощі для забезпечення достатнього рівня соціальної захищеності населення.

У зв'язку з цим, пропонуються шляхи вдосконалення пенсійного страхування. Першочерговим завданням є забезпечення фінансової стабільності системи шляхом оптимізації фінансових потоків та розширення джерел пенсійного фінансування. Також важливим є підвищення ролі страхових компаній в недержавному пенсійному страхуванні шляхом створення сприятливих умов для їх діяльності та розвитку.

Загалом, вдосконалення пенсійного страхування є актуальним завданням для забезпечення стабільності та соціальної захищеності населення. Шляхи вдосконалення можуть включати не лише фінансові аспекти, але й розробку

ефективних механізмів управління пенсійними фондами, підвищення обізнаності громадян щодо пенсійних можливостей, а також забезпечення прозорості та відповідальності у проведенні пенсійних реформ.

Підвищення вагомості страхових компаній в недержавному пенсійному страхуванні може бути досягнуто за рахунок таких факторів:

1. Вдосконалення законодавчо-нормативного забезпечення діяльності страхових компаній, зокрема щодо встановлення вимог до їх ліцензування, регулювання страхових тарифів, контролю за якістю страхових послуг, захисту прав та інтересів страхувальників та одержувачів пенсій.

2. Підвищення мотивації громадян до участі в недержавному пенсійному страхуванні, зокрема шляхом інформування про переваги та ризики цього виду пенсійного забезпечення, надання податкових пільг та інших заохочень, створення гнучких та індивідуальних пенсійних програм, забезпечення соціальної справедливості та солідарності між поколіннями.

3. Підвищення ефективності діяльності страхових компаній у сфері недержавного пенсійного страхування, зокрема шляхом забезпечення їх фінансової стабільності, розширення інвестиційної діяльності, впровадження нових страхових продуктів, використання сучасних інформаційних технологій, підвищення професійного рівня персоналу та вдосконалення системи підготовки фахівців із страхування життя.

З аналізу тексту випливає, що страхові компанії в Україні є ключовими учасниками недержавного пенсійного забезпечення. Вони надають різноманітні пенсійні продукти та ведуть інвестиційну діяльність для забезпечення фінансової надійності. Дослідження вказує на важливі передумови для підвищення ролі страхових компаній у цьому секторі, зокрема розвиток фінансового та страхового ринків, а також мінімізацію ризиків для вкладників.

Враховуючи важливість питання пенсійного страхування для соціального захисту населення, подальші дослідження у цій області є необхідними. Розуміння проблем та можливостей пенсійної системи сприятиме розробці ефективних політичних та економічних рішень для покращення стану

пенсійного страхування та забезпечення стабільного соціального захисту населення.

Таким чином, розвиток пенсійного страхування в системі соціального захисту населення є складним процесом, який потребує постійного вдосконалення та адаптації до змін у суспільстві. Залучення страхових компаній, вирішення проблем та розробка ефективних стратегій є важливими кроками на шляху до стабільного та соціально справедливого пенсійного страхування.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ НА ДЖЕРЕЛА

1. Богданова Л. Пенсії в Україні: що було, є і буде. Як змінювався розмір пенсій в Україні. *Факти*. 2021. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20211001-den-lyudej-pohylogo-viku-istoriya-pensijnyh-vyplat-i-yak-vony-zminyatsya/>.
2. Бучик А. Захист пенсійних та соціальних прав під час воєнного стану. 2022. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/2022_04_12_prezen_Bychik.pdf.
3. Галуцак В. В. Інновації як фактор підвищення ефективності страхової діяльності. *Причорноморські економічні студії. Науковий журнал*. Випуск 46. Частина 2. 2019. С. 53-58. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38987/1/%d0%93%d0%b0%d0%bb%d1%83%d1%89%d0%b0%d0%ba__%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%8f_2019.PDF.
4. Головка В. В. Особливості державної політики соціального захисту населення в умовах воєнного стану в Україні. *Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління*. Випуск 2 (17). 2022. URL: <http://repositsc.nucz.edu.ua/bitstream/123456789/16874/1/Golovko.pdf>.
5. Грень Т. Я. Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах війни. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. Том 33 (72). № 6. 2022. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/6_2022/13.pdf.
6. Демченко М. В. Напрями підвищення ефективності діяльності страхових компаній у сфері накопичувального та пенсійного страхування. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. Вип. 3. С. 80-85. URL: https://ird.gov.ua/sep/sep20153%28113%29/sep20153%28113%29_080_Demchenko MV.pdf.

7. Денісова Л. Л. Соціальний захист населення як складова соціальної політики держави. *Матеріали лекції для слухачів Школи помічника народного депутата*. 2015. URL: <https://komspir.rada.gov.ua/uploads/documents/30089.pdf>.

8. Деріга В. В. Система соціального захисту населення в Україні. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/posibnuku/315/10.pdf>.

9. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» від 03.10.2017 № 2148-VIII, поточна редакція - Редакція від 19.12.2018, підстава - 2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-19#Text>.

10. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 № 1057-IV, поточна редакція - Редакція від 01.01.2024, підстава - 1953-IX, 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>.

11. Закон України Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV, поточна редакція - Редакція від 01.01.2024, підстава - 1953-IX, 1909-IX, 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>.

12. Зеленко Н. М., Зеленко В. А. Аналіз ринку недержавного пенсійного страхування в Україні: соціально-економічний вимір. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2019. 1 (2). URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/jan/20674/zelenko.pdf>.

13. Ігітян А. В Україні зменшується кількість пенсіонерів: експерт назвав причини. *Дзеркало тижня*. 2023. URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/v-ukrajini-zmenshujetsja-kilkist-pensioneriv-ekspert-nazvav-prichini-.html>.

14. Інформація щодо чисельності пенсіонерів за видами та розмірами призначених пенсій станом на 1 січня 2024 року. *Інформаційна сторінка вебпорталу Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2162724-informatsiya-shhodo-chyselnosti-pensioneriv-za-vydamy-ta-rozmiramy-pryznachenyh-pensij-stanom-na-1-sichnya-2024-roku-2/>.

15. Кадикало О. І. Актуальні питання соціального захисту населення України в умовах воєнного стану. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2022. № 2. С. 10–14.
16. Куряча Н. В. Сучасний стан розвитку ринку особистого страхування в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/50_2020_ukr/43.pdf.
17. Липко Н. М. Аналіз сучасного стану пенсійної системи України та пошук шляхів її реформування. *Економіка та суспільство*, 2023. (51). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2496/2415>.
18. Ломоносова Н., Бабич К. Соціальний захист і війна в Україні (24 лютого - 30 квітня 2022). *Cedos*. 2022. URL: <https://cedos.org.ua/researches/soczialnyj-zahyst-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-30-kvitnya-2022/>.
19. Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні. *Біла книга*. 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_2020.pdf?v=4.
20. Малишко Є. О. Аналіз сучасного стану та розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 45. С. 233-241. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrcr_2020_45_39.
21. Малишко Є. О. Шляхи вдосконалення механізму державного регулювання загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення. *Бізнес Інформ*. 2020. № 12. С. 347-354. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-12_0-pages-347_354.pdf.
22. Марич М. Г. Соціальне страхування: навч. посіб. Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2022. 176 с.
23. Марич М. Г., Шупер А. С. Перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 31. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/681/654>.
24. Миколюк С. М. Соціальна допомога та виплати в умовах воєнного стану. URL: <http://nauksfgf.wunu.edu.ua/index.php/npsgf/article/view/126/122>.

25. Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/>.
26. Павлюк Т. І., Юрчик І. Б. Система соціального захисту найбільш вразливих верств населення в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-63>.
27. Пенсійна реформа в Україні: останні новини, особливості, зміни, критика. 2023. URL: <https://maanimo.ua/helpful/pensijna-reforma>.
28. Пенсійне забезпечення: які види пенсії можна оформити. *Косшт*. 2023. URL: <https://kosht.media/pensiyne-zabezpechennia-iaki-vydy-pensii-mozhna-oformyty/>.
29. Пищуліна О. Система пенсійного забезпечення громадян: чи можна врятувати пенсії для українців. *Разумков центр*. 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/systema-pensiinogo-zabezpechennia-gromadian-chy-mozhna-vriatuvaty-pensii-dlia-ukraintsiv>.
30. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 30.06.2023. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2023/09/npf_2_kv-2023.pdf.
31. Портал Пенсійного фонду України. URL: <https://portal.pfu.gov.ua/>.
32. Проект Закону України від 02.08.2012 № 11061 (Одержаний ВР України) Соціальний кодекс України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF8J900A>.
33. Птащенко Л., Владіміров А. «Інклюзія недержавного пенсійного забезпечення в контексті вступу України до ЄС». Наукова робота. 2023. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/13110/1/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9D%D0%9F%D0%97%2023.pdf>.
34. Русак Г. В. Пенсійне забезпечення в системі соціального захисту населення. 2022. №1. *Аналітично-порівняльне правознавство*. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/258509/255286>.
35. Статистика страхового ринку України. *Форіншурер*. 2023. URL: <https://forinsurer.com/stat>.

36. Стащук О. В., Гергола С. В., Комар-Стаховська К. П. Стан соціального захисту та соціального забезпечення населення України в умовах війни. Економіко-правовий розвиток сучасної України: матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, що присвячена 25-ій річниці з дня заснування Національного університету «Одеська юридична академія», м. Одеса, 25 листопада 2022 р. Одеса, 2022. С. 6-8. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/23037>

37. Шалієвська Л. І. До питання про сутність пенсійного забезпечення населення України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. Львів. 2018. Вип. 1. С. 130-140.

38. Шварц Д. В Україні змінять систему нарахування пенсій: коли і скільки отримуватимуть пенсіонери. *Кошт*. 2023. URL: <https://kosht.media/pensiyne-zabezpechennia-iaki-vydy-pensii-mozhna-oformyty/>.

39. Щербаков В. К., Свистун Л. А. Зміни в державному регулюванні ринку страхових послуг України: безпековий аспект. *Науковий журнал «Економіка і регіон»*. Полтава: ПНТУ. 2021. Т. (2(81)). С. 86-92. URL: <https://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/2356/1827>.

40. Як працює пенсійна солідарна система? – роз'яснення від Мінсоцполітики. *Дебет-кредит*. 2019. URL: <https://news.dtki.ua/labor/pensions/52802-iaak-praciuje-pensiina-solidarna-sistema-roziasnennia-vid-minsocpolitiki>.

41. Як працює солідарна пенсійна система. *Урядовий кур'єр*. 2019. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/yak-pracyuye-solidarna-pensijna-sistema/>.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А 1 – Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів за 30.06.2021-30.06.2023 рр.

Показники	Станом на 30.06.2021	Станом на 30.06.2022	Станом на 30.06.2023	Темпи приросту, %	
				станом на 30.06.2022/ станом на 30.06.2021	станом на 30.06.2023/ станом на 30.06.2022
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	92,4	96,1	96,3	4,0	0,2
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	888,3	889,3	886,5	0,1	-0,3
Загальна вартість активів НПФ, млн. грн.	3 712,9	4 007,8	4 481,9	7,9	11,8
Пенсійні внески, всього, млн. грн.	2 496,7	2 729,8	2 923,8	9,3	7,1
у тому числі:					
- від фізичних осіб	359,8	467,4	555,5	29,9	18,8
- від фізичних осіб-підприємців	0,3	0,3	0,3	0,0	0,0
- від юридичних осіб	2 136,0	2 249,7	2 355,5	5,3	4,7
Пенсійні виплати, млн. грн.	1 196,2	1 370,5	1 558,0	14,6	13,7
Кількість учасників, що отримали / отримують пенсійні виплати, тис. осіб	88,2	91,0	92,8	3,2	2,0
Сума інвестиційного доходу, млн. грн.	2 789,5	3 111,7	3 654,3	11,6	17,4
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн. грн.	2 297,5	2 545,3	3 012,1	10,8	18,3
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн. грн.	492,0	566,4	642,2	15,1	13,4

* Розрахунок здійснено на підставі даних, округлених до десятинних чисел

ДОДАТОК Б

Таблиця Б 1 – Динаміка кількості укладених пенсійних контрактів та кількості вкладників за 30.06.2021-30.06.2023 рр.

Показник	Од. виміру	Станом на			Приріст станом на 30.06.2022/ станом на 30.06.2021 (%)	Приріст станом на 30.06.2023/ станом на 30.06.2022 (%)
		30.06.2021	30.06.2022	30.06.2023		
Кількість вкладників юридичних осіб	тис. осіб	2,1	2,0	2,0	-4,8	0,0
Кількість вкладників фізичних осіб	тис. осіб	84,1	86,7	86,9	3,1	0,2
Загальна кількість вкладників	тис. осіб	86,2	88,7	88,9	2,9	0,2
Кількість укладених пенсійних контрактів з юридичними особами	тис. шт.	6,8	6,7	6,7	-1,5	0,0
Кількість укладених пенсійних контрактів з фізичними особами-підприємцями	тис. шт.	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Кількість укладених пенсійних контрактів з фізичними особами	тис. шт.	85,5	89,3	89,5	4,4	0,2
Загальна кількість укладених пенсійних контрактів	тис. шт.	92,4	96,1	96,3	4,0	0,2

* Розрахунок здійснено на підставі даних, округлених до десятинних чисел

ДОДАТОК В

Таблиця В1 – Інформація щодо чисельності отримувачів пенсій через банки та виплатні об'єкти поштового зв'язку за грудень 2023 року

№ з/п	Головне управління Пенсійного фонду України	Чисельність отримувачів пенсій через банківські установи	Чисельність отримувачів пенсій через об'єкти ПАТ "Укрпошта"
1	Автономна Республіка Крим	–	–
2	Вінницька	290,4	144,6
3	Волинська	179,3	77,1
4	Дніпропетровська	787,1	99,7
5	Донецька	668,5	45,6
6	Житомирська	276,3	82,6
7	Закарпатська	152,5	102,3
8	Запорізька	426,0	36,6
9	Івано-Франківська	241,0	95,9
10	Київська	421,2	117,7
11	Кіровоградська	185,1	68,2
12	Луганська	257,6	14,9
13	Львівська	475,4	190,3
14	Миколаївська	236,0	53,1
15	Одеська	441,6	122,3
16	Полтавська	320,7	90,4
17	Рівненська	199,3	86,0
18	Сумська	244,2	66,8
19	Тернопільська	174,9	96,5
20	Харківська	609,0	114,2
21	Херсонська	195,4	18,6

№ з/п	Головне управління Пенсійного фонду України	Чисельність отримувачів пенсій через банківські установи	Чисельність отримувачів пенсій через об'єкти ПАТ "Укрпошта"
22	Хмельницька	284,2	101,1
23	Черкаська	303,4	94,2
24	Чернівецька	140,0	66,1
25	Чернігівська	217,2	88,4
26	м. Київ	656,3	95,7
27	м. Севастополь	–	–

Бібліографічна довідка

Тема магістерської роботи:

«Удосконалення системи регулювання і нагляду за діяльністю фінансових установ»

Обсяг пояснювальної записки 79 сторінок.

Кількість рисунків 21 шт.

Кількість таблиць 7 шт.

Кількість додатків 3 шт. на 3 сторінках.

Графічний матеріал (слайди) 9 шт.

Перелік графічного матеріалу:

Слайд 1 – Актуальність та наукова новизна роботи

Слайд 2 – Рівні системи пенсійного забезпечення

Слайд 3 – Середній розмір пенсій в Україні за 1991-2024 роки

Слайд 4 – Інформація щодо динаміки зростання обсягів пенсійних виплат через поточні рахунки у банках впродовж 2022-2023 років та розміру пенсій українців у 2023 році

Слайд 5 – Інформація щодо величини середньої пенсії в Україні та даних про чисельність одержувачів пенсій через уповноважені банки у 2023 році

Слайд 6 – Показники участі страхових компаній в реалізації пенсійної реформи в Україні за 2005-2024 рр.

Слайд 7 – Територіальний розподіл НПФ у 2023 році та динаміка основних показників системи НПЗ

Слайд 8 – Фінансовий кластер суб'єктів пенсійної системи

Слайд 9 – Комплекс впливу НПФ на економічну систему держави

10.01.2024 р.

_____ В. Капітан